

I. DÜNYA SAVAŞI'NDA YUNANİSTAN'IN TARAFSIZLIĞINA KARŞI VENİZELOS-“ENTENTE CORDIALE” İŞBİRLİĞİ VE PROPAGANDA ÇALIŞMALARI*

Esra ÖZSÜER**

ÖZ

XX. yüzyılın ilk büyük uluslararası çatışması olarak göze çarpan ve modern tarihin yıkıcı savaşlarından biri sayılan. I. Dünya Savaşı'nın tetikleyici unsuru her ne kadar 1914 Haziranında yaşanan Saraybosna Suikastı olsa da arka planında o dönem Avrupa'yı hâkimiyeti altına alan liberal siyasetin ve ekonominin getirdiği sömürgecilik anlayışı bulunmaktadır. Avrupa'daki sömürgecilik anlayışına bağlı gelişen uluslararası rekabet belli bir süre sonra beraberinde bloklaşma ve silahlanma sürecini başlatarak emperyalist kavgada kendine taraftarlar oluşturmuştur. Nitekim Saraybosna krizinin öncesinde 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı, 1905-1911 Fas bunalımları, 1908 Bosna Hersek olayı, 1912-13 Balkan Savaşları gibi tüm uluslararası buhranlar genel çatışmaya gidilmeden karşılıklı anlaşmalar ve barışçıl yollarla çözümlendiği halde sıradan bir vaka sayılabilecek Habsburg Arşidükü Ferdinand ve karısının Sırp milliyetçisi Gavrilo Princip tarafından Saraybosna'da öldürülmesi I. Dünya Savaşı'nın fitilini neden ateşlemiştir? Avrupa'nın bütün büyük devletlerini, daha sonra aralarına Amerika, Japonya ve Osmanlı İmparatorluğu gibi güçleri de katarak, birbirleriyle topyekûn savaşa sürükleyecek bu olay, öncesinde yaşanan tarihi vakalarla kıyaslandığında güçlü bir sebep de değildir. On sene gibi uzun ve kanlı bir savaş olan ve gerekçesini Paris'in Helena'yı kaçırmaya bağlayan Troya Savaşı misali Ferdinand Suikastı de I. Dünya Savaşı'nın gerçek nedenini kamuflle etmektedir. Yüzyıl öncesini yeniden değerlendiren çalışmalar Büyük Savaşın çıkma sebebini güçler arasındaki kavgalar

* Bu makale 12-15 Kasım 2015 tarihleri arasında Türk Tarih Kurumu tarafından İzmir'de düzenlenen Uluslararası I. Dünya Savaşı Sempozyumunda sunulmuş bildirinin kapsam ve içeriği genişletilmiş halidir.

** Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, E-posta: ozsueresra@gmail.com.

ve bu kavgalardan menfaat sağlamak isteyen uluslarla açıklamaktadır. Özetle emperyalist bir savaş kabul edilen Büyük Savaş sömürgecilik, bloklaşma, militarizm ve milliyetçilik hareketleri sonucunda çıkan ve dünya sınırlarının yeniden çizilmesiyle sonuçlanan acı bilançooya sahip büyük bir kavgadır. Bu makalede I. Dünya Savaşı'na 14/27 Haziran 1917 tarihinde katılan Yunanistan'ın savaş süresince iç ve dış siyasetinde yaşadığı bunalımlar ve savaşın başında kabul ettiği tarafsızlık ilkesi incelenmiştir. Araştırma sırasında Yunan arşiv belgelerinden ve Yunan kaynaklarından yararlanılmıştır. Makalede ayrıca Avrupa'da oluşan bloklaşma hareketinde yönünü belirleyemeyen Yunanistan'ın, Büyük Savaş sırasında Antant ve Merkez Güçlerin yoğun propaganda çalışmalarına maruz bırakılıp savaşa dâhil edilme süreci de farklı siyasi yönlerden değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: I. Dünya Savaşı, Antant, Yunanistan, Propaganda

VENIZELOS- “ENTENTE CORDIALE” COLLABORATION AND PROPAGANDA ACTIVITIES AGAINST NEUTRALITY OF GREECE IN WORLD WAR 1st

ABSTRACT

Although the triggering event of the First World War, which was the first international war of the 20th century and one of the most devastating war of modern history, seems as the assosiation of Sarajevo in June 1914 yet in the backround there was the apprehension of colonialism which dominated to Europe and was bought by liberal policy and economy. The international rivalry which developed connectedly to the colonialism in Europe started blocking and armanent process after a while created supporters for it self in the imperialist fighting. As a matter of fact before the Srajevo Crisis, although the depressions such as 1877-1878 Ottoman Russian War, 1905-1911 Moroccan Depression, 1908 Bosnia Herzogevina Event were solved with treaties and amicable ways, why the murder of Habsburg Archduke Ferdinand and his wife started the First World War which is known as the Great War? This event, which entailed a total war with all European countries and after taking the great Powers such as USA, Japan and Ottoman Empire in it, was not an effective reason when it is compared with other historical events happened before. Just like the ten year long and bloody Trojan war which arose from the kidnap event of Helena by Paris, the Ferdinand Assasination is an epic expression that conceals the real reason of the war. The studies which evaluate over again the process before hundred years, explain the reason of the Great War with the fights between Powers and with the nations that try to take advantage of these fights. As a sum, the Great War, accepted as an imperialist war, broke out as a result of colonialism, blocing, militarism and nationalist movements, is a huge fighting resulted with redrawing of the borders. In this paper, the depressions of Greece - joined to war on June 13rd, 1917- not only in domestic but also in foreign policies

and the principle of neutrality she accepted before the war is examined from Greek archive materials and documents. Also, exposing intensive propaganda works of Entente and Central Powers to Greece, getting involved to war of Greece which couldn't determine her way in the blocing process of European countries is examined in this study.

Keywords: *First World War, Entente, Greece, Propaganda*

Giriş

XX. yüzyılın ikinci on senesi Yunanistan'ın politik hayatında birçok tarihi olayın yaşanması açısından bir değişim dönemi idi. 1909 Gudi darbesi ile siyasi revizyon geçiren Yunan siyaseti, bu tarihin öncesinde politik, ekonomik ve askeri buhranları içinde barındıran bir sistemin halkasıydı. 1830 Londra Müzakeresinin ilk protokolü gereğince¹ Osmanlı Devleti tarafından bağımsızlığı tanınan Yunanistan'ın ilk siyasi partileri² tamamen Avrupa'nın güdümünde kurulan, onların çıkarlarını savunan, "Fransız Partisi, İngiliz Partisi, Rus Partisi" gibi isimlerle varlık gösteren politik oluşumlardı.³ Bu süreçten sonraki anlayış XIX. yüzyılın son yarısında değişmiş olsa da Yunan siyasetine yeni bir ivme kazandıramamıştı. Dönemin siyaset anlayışı bu sefer de Yunan Sarayı etrafında şekillenen ve tüm siyasi partilerin saraydan bağımsız hareket edemediği kısır bir politik alanda devam etmekteydi. Bunun en önemli sebeplerinden biri Yunan siyasetinde etkin nüfuza sahip Fenerliler ve Kocabaşlar gibi Osmanlı'nın eski zengin ailelerinin oligarşik siyaset oluşturarak hiç kimseye bilhassa da Sanayi Devrimi sonrasında Yunanistan'da yavaş yavaş kendini gösteren ufak çaplı tüccar ve sanayicilerin oluşturduğu burjuva sınıfına yaşam alanı tanınamasıydı. Siyaseti kendi tekelinde tutan bu grubun kurduğu partiler ideolojisi olmayan, belli kişilerin çıkarları doğrultusunda hareket eden, kişi isimlerinin partileri temsil ettiği bir misyona sahipti.⁴ Parti disiplininden

¹ 1828-1829 Osmanlı Rus Savaşı'nı sona erdiren 1829 Edirne Antlaşması sonucunda Osmanlı Devleti Yunanistan'ın kurulmasını ve bağımsızlığını kabul etmiştir. Şerafettin Turan, "1829 Edirne Antlaşması", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 1-2 (1951), s. 119.

² Yunanistan'da faaliyet göstermiş siyasi partiler ile ilgili kapsamlı bir çalışma için bkz: Grigorios Dafnis, **Ta ellinika politika kommata, 1821-1961**, Galaksias, Athina 1956.

³ Tasos Vournas, **İstoria tis Neoteris kai Synhronis Elladas**, Cilt II, Pataki, Athina 2009, s. 22.

⁴ Örneğin Theotokis, Rallis, Karapanos, Mavromihalis, Zaimis gibi dönemin önde gelen siyasetçileri kendi adlarıyla özdeşleşen partiler kurarak, Theotokis'in Partisi, Mavromihalis'in Partisi gibi, Yunan meclisinde varlık göstermekteydi. İlias Nikolakopoulos & Nikos İkonomou, "To Eklogiko Vaptisma tou Venizelismou ekloges 1910-1912",

uzak olan bu siyasi anlayış beraberinde rüşvet, seçim hilesi, satın alınan ve kendi çıkarlarına hizmet eden milletvekilleri gibi politik yozlaşmayı tetikleyen unsurlarla birlikte Yunan siyasetini köhne bir yapıya mahkûm etmişti.⁵ Yunanistan'ı bu köhne siyasetinden kurtarıp yeniden yapılandırma çabası içerisine giren bir grup modernist subay, Albay Nikolaos Zorbas önderliğinde “*Stratiotikos Sindesmos*” (*Askeri Birlik*) adını verdikleri bir örgüt kurdu. Kurulan örgütün amacı askeri darbe ile kutsal gördükleri krallık yönetimini yıkmak değil, Yunanistan'ın değişime kapalı ve yozlaşmış siyasetine yeni bir soluk getirmekti. Çünkü Yunanistan XX. yüzyılım başlarında iç ve dış siyasetinde önemli sorunlarla mücadele halindeydi. Dış siyasetinde Girit ve o dönem hala Osmanlı Devleti sınırları içinde kalan Makedonya topraklarını Yunanistan'a katma çabası; iç siyasetinde 1893 yılında başbakan Harilaos Trikoupis'in meclis konuşmasında “*Ne yazık ki iflas ettik!*”⁶ sözleriyle itiraf ettiği ekonomik buhran ve akabinde dış güçlerin Yunanistan'da kurduğu denetim mekanizmaları, Yunan siyasetinin tıkanmasına sebebiyet vermişti. Ayrıca Yunanistan için 1897 Osmanlı-Yunan savaşında⁷ aldığı yenilginin hayal kırıklığı ve utancı hala geçmiş değildi. Böylesi bir hezimetin sebebi de ordunun başında bulunan veliaht Konstantinos'un ve prenslerin askeri birlik içindeki keyfi uygulamaları olarak görülüyordu. Neticede saray ve siyasilere karşı ortaya çıkan öfke ve olumsuz şartlar yeni bir politik değişimin habercisi sayılan Gudi darbesini⁸ hazırlamıştı.

15 Ağustos 1909 tarihinde Atina'nın kuzeydoğu merkezinde bulunan Gudi bölgesinde dört yüz kırk altı subay ve iki bin beş yüz kırk altı asker toplanıp protesto amaçlı ilk eylemlerini gerçekleştirdi. Hiçbir silahlı çatışmanın yaşanmadığı bu askeri harekât daha sonra tüm Yunanistan'ı etkisi altına alarak 14 Eylül 1909'da ordu ve halktan oluşan yüz bin kişinin Atina merkezindeki Ari parkında toplandığı büyük bir mitinge dönüştü.⁹ Halkın “*siyasi yenilik!*” sesleri ile destek verdiği harekâtın gayesi, askeri darbe ile

Symposio gia ton Eleftherio Venizelo. Praktika, Eteria Ellinikou Logoteknikou kai Istorikou Arheiou Mouseio Benaki, Athina 1988, s. 50.

⁵ Nikolaos Tsiros, **Kratos, Eksousia, Komnovouleutiko Systema se Krisi kata tin Periodo 1914-1920**, Papazisi, Athina 2013, s. 70.

⁶ Kostis Giourgos & Haris Drakopoulos, **Ellines Politikoi**, Kathimerini Özel Eki, Athina 1996, s. 83.

⁷ Bu konuda kaynak çalışması için bakınız: Metin Hülagü, **Osmanlı Yunan Savaşı, Abdülhamid'in Zaferi**, Yitik Hazine Yayınları, İzmir 2008.

⁸ Gudi darbesinin baş kurmayı Albay Nikolaos Zorbas'ın askeri harekât ilgili bizzat kaleme aldığı hatırat eseri için bkz: Nikolaos Zorbas, **Apomnimonevmata. I Epanastasi tou Goudi (1909)**, Metron, Athina 2005.

⁹ Thanos Veremis, **Megaloi Ellines, Eleftherios Venizelos**, Cilt 8, Skai, Athina 2009, s. 36-39.

saray ve yönetimi ele geçirip diktatörlük rejimini kurmak değildi. Amaç, köhneleşmiş eski siyasi partilerin yerine mevcut siyasi sorunları çözüme kavuşturacak, revizyonist bir siyasetçinin gelmesini sağlamaktı. Özellikle 1908 yılında Osmanlı'daki Jön Türk hareketini bir modernleşme hareketi olarak kendine örnek alan Stratiotikos Sindesmos, Gudi darbesi ile Yunanistan'da ordu, yönetim, adalet, eğitim ve ekonomide radikal çizgilerin dışında makul değişimlerin yapılmasını hedeflemekteydi. Bir diğer önemli çaba Yunan prenslerin ordu içindeki etkinliklerinin azaltılmasına yönelikti. Bu çabanın sonunda gözler, o zaman özerk yapıda olan Girit'in Yunanistan'a ilhakı konusunda aktif siyaset izleyen Hanyalı genç politikacı Eleftherios Venizelos'a çevrildi. Özellikle bir süredir adını Yunanistan'da Kral I. Georgios'un ikinci oğlu prens II. Georgios ile Girit'in Yunan topraklarına katılıp katılmaması konusunda yaşanan fikir ayrılığı¹⁰ ile duyuran Venizelos, “*Kirikis Hanyon*” (*Hanya'nın Tellalı*) gazetesinde kaleme aldığı on adet köşe yazısında Stratiotikos Sindesmos'u ve Gudi darbesini destekleyen ifadeler de kullanmıştı:

“Son yıllarda varlık gösteren yolsuzluklar politik bir çürüme olarak adlandırılırsa böylesi bir durumla normal şartlarda mücadele etme ihtimali söz konusu bile değildir. O zaman kısa süreli bir diktatörlüğün kurulması ve bu kurulan diktatörlüğün gelecekte devletin nasıl ve ne şekilde yönetileceğine dair kararların alınacağı bir seçim yolunun takip edilmesi gerekmektedir.”¹¹

Tüm bu gelişmeler Stratiotikos Sindesmos'un Venizelos'u Yunanistan'a getirme fikrini daha fazla güçlendirmişti. Alınan karar doğrultusunda

¹⁰ Yunanistan'ın özgürlüğünü kazandığı 1830 tarihinden itibaren Girit'te de enosis talepleri doğrultusunda birçok kez ayaklanmalar çıkmış ancak bu ayaklanmalar Osmanlı Devleti'nin adaya asker göndermesi sonucunda bastırılmıştır. 1889, 1895 ve 1897 yıllarında Yunanistan'a bağlanmak için yeniden ayaklanan Giritli Rumlar, 1897 yılındaki ayaklanma ile Osmanlı Devleti ve Yunanistan arasında savaş çıkmasına neden olmuş ve çıkan savaşta Yunanistan ağır yenilgiye uğramıştır. Bu savaşın sonucunda başta İngiltere olmak üzere büyük devletler araya girerek Girit'te özerk bir yönetimin kurulmasına karar vermişlerdir. Yunan kralının oğlu II. Georgios da Girit'e vali olarak atanmıştır. Akabinde İngiltere, Fransa, Rusya ve İtalya'nın ultimatoyuyla Osmanlı ordusu adadan çekilmiştir. 1889 yılında, henüz 25 yaşındayken, Girit meclisine milletvekili seçilen Eleftherios Venizelos, 1898 yılında prens II. Georgios tarafından Ektelestiki Vouli (Yürütme Kurulu) adı verilen ada yönetiminde bakanlık görevine getirilmiştir. Ancak adanın Yunanistan ile birleşmesi konusunda pek çok defa prens II. Georgios ile çatışma yaşayan Venizelos, daha sonra prens tarafından bu meclisten kovulmuştur. 1901-1905 yılları arasında Venizelos'un ciddi çatışma içine girdiği II. Georgios, 1905 yılında Venizelos'un başı çektiği silahlı Theriso ayaklanmasında adayı terk etmek zorunda kalmış ve bu tarihten sonra ada yönetimini eline alan Venizelos, hem Girit'te hem de Yunanistan'da bilinen bir politikacı olarak ismini duyurmuştur. Thanos Veremis, *a.g.e.*, s. 34. Ayrıca Girit meselesi hakkında detaylı bilgi için bkz: Münir Aktepe (haz), **Girit Meselesi**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1967.

¹¹ Veremis, *a.g.e.*, s. 39.

Yüzbaşı Ioulianos Kontaratos, Venizelos ile konunun görüşülmesi için Girit'e gönderildi. Yapılan görüşme sonucunda Venizelos bu politik davete kesin bir yanıt vermeyerek kararsızlığını Stratiotikos Sindesmos'a yazdığı cevap mektubunda şu sözlerle dile getirmişti: “Yunanistan'daki mevcut durumla ilgili ciddi bir araştırma yapmadan ve benim bu görevimin ulusun çıkarlarına hizmet edip etmeyeceğini anlamadan hemen kabul etmem mümkün değildir.”¹²

Venizelos, Yunan siyasetinde başta kalıcı bir yer edinme düşüncesinde değildi. Sadece mevcut olumsuz koşulların ve politik yozlaşmanın giderilmesi için Yunanistan'a gelme niyetindeydi. Nitekim 28 Aralık 1909 tarihinde, Atina-Pire limanına varduktan hemen sonra, Stratiotikos Sindesmos ile yaptığı görüşmede kendisine sunulan diktatörlük ve başbakanlık teklifini Yunanistan'da kalıcı bir siyasi hedefinin olmadığını dile getirerek kesin bir dille reddetmişti. Venizelos, Girit'ten Yunanistan'a sadece resmi müzakereci sıfatıyla görüşmeler yapmak için gelmişti. Bu görüşmelerin akabinde gerçekleşecek siyasi düzenlemelerden sonra da Girit'e dönecekti.¹³ Atina'da Stratiotikos Sindesmos, Venizelos ve hükümet arasında yapılan üçlü müzakerelerin sonucunda Yunan siyasetine yeni düzenlemeler getirme kararı alındı. Bu karar doğrultusunda, ilk olarak, mevcut başbakan Kyriakoulis Mavromihalis yerine Stefanos Dragoumis hükümetin başına getirilecekti. İkinci olarak anayasal düzenlemeler ile birlikte yeni meclisin oluşturulması için seçime gidilecekti. Ve son olarak yapılan düzenlemelerden sonra Stratiotikos Sindesmos dağıtılarak ordunun siyasetten uzaklaştırılması sağlanacaktı.¹⁴ Netice itibarıyla Venizelos, Yunanistan'da gösterdiği uzlaşmacı politika sayesinde hem askeri çevrelerin, hem sarayın hem de halkın sevdiği bir siyasetçi olmayı başarmıştı. Aynı zamanda saray karşıtı hiçbir eyleme dâhil olmadığı için Kral I. Georgios'un da tam güvenini kazanmıştı. Böylesi bir güven ortamı sonucunda Venizelos, 8 Ağustos 1910 tarihinde gerçekleşen Yunanistan seçimlerinde milletvekili seçildi. Bu seçimin akabinde, 5 Eylül 1910 tarihinde, Girit'ten Atina'ya gelen Venizelos, Syndagma Meydanında halka hitaben yaptığı etkili konuşmasında¹⁵ modernleşmeyi getirecek anayasal düzenlemenin gerekli olduğunun ancak bu düzenlemede anayasanın temel dayanağı sayılan bazı kanun maddelerine dokunulmaması gerekliliğinin altını çizdi. Konuşmanın ana teması Venizelos'un kutsal olarak görülen saray ve saray geleneğine

¹² Georgia İnglezou (edit), **Goudi 1909, To kinima pou allakse tin Ellada**, Ioannis Chronopoulos, “O stratiotikos syndesmos kai o Eleftherios Venizelos”, Athina 2011, s. 94.

¹³ Zorbas, **a.g.e.**, s. 85-100.

¹⁴ Veremis, **a.g.e.**, s. 46.

¹⁵ Konuşmanın tam metni için bkz: Vournas, **a.g.e.**, s. 38-45.

karşı olmadığı ve krallığa karşı herhangi bir anayasal düzenlemeye gidilmeyeceğinin vurgulanmasıydı. Nitekim Syndagma Meydanında anayasanın tamamen değiştirilmesi yönünde ısrarcı olan halkın belli bir süre sonra Venizelos'un kararlı ve geri adım atmaz tavrı karşısında sessizliğe bürünmesi Yunanistan'ın uzun zamandır aradığı, sözünü halka dinletebilen siyasi lideri bulduğu şeklinde yorumlandı. Yunan tarihçi Vendiris bu tarihi anı "*O sessizlik anından itibaren artık Yunanistan yönetilmeye başlanmıştı. Venizelos'un meşruluğu kalabalığın çığlıklarıyla değil sessizliğiyle onaylanmıştı*"¹⁶ sözleriyle ifade etmekteydi.

Venizelos, Yunan siyasetindeki hantal yapıyı modernleştirip revize edebilecek, Yunanlılığın başı olabilecek tek siyasi lider olduğunu halkın ve sarayın güvenini kazanarak kanıtlamıştı. Kendisi de Yunan siyasetindeki hedefini "*yeni bir siyasi parti kurmak için değil, yeni siyasi fikirlerin mümessili olma amacıyla geliyorum*"¹⁷ sözleriyle net bir şekilde ortaya koymuştu. Üstelik kutsal saydığı krallık tahtının varlığını koruyacak direnmeyi göstermiş olması Kral I. Georgios ile Venizelos arasında sıcak ilişkilerin kurulmasına da vesile olmuştu. Yunan kralı, bu Giritli politikacıyı Yunanlılığın başı olabilecek ve Yunanistan'ın siyasi hedefi sayılan Megali İdea düşünüyorsa gerçekleştirebilecek tek lider gördüğünden hükümeti kurma görevini de Venizelos'a vermişti. Böylece Eleftherios Venizelos, 6 Ekim 1910 tarihinde Yunanistan'ın yeni başbakanı olarak mecliste yerini almış oldu. Ancak bu sonuç eski parti üyelerince hoş karşılanmadığından Venizelos meclis içinden yeterli güvenoyunu sağlayamamış ve bunun üzerine Kral I. Georgios da, Venizelos gibi güvenilir bir politikacıyı kaybetmeme adına Yunanistan'da yeniden seçimlerin yapılması kararını almıştı. 28 Kasım 1910 tarihinde yapılan ikinci seçimde mecliste yer alan eski partiler seçimi boykot ederek tepkilerini dile getirmiş olsa da galibiyet üç yüz altmış iki milletvekili sandalyesinden üç yüz yedisini almayı başaran Fileleftheron Partisi (Liberal Parti) başkanı Venizelos'un olmuştu.¹⁸ Seçilen üç yüz yedi milletvekilinin ilk defa seçilmiş olması da Yunanistan'da eski siyasi geleneğin sona erdiğinin ve yepyeni bir siyasi döneme girildiğinin net kanıtı idi. Böylece parti başkanı ve programı olan Avrupa modeli ilk siyasi parti Yunanistan'da Venizelos ile kurulmuş oluyordu.¹⁹

Venizelos'un halkın gücünü arkasına almış revizyonist bir siyasi lider olarak ilk icraatı, ülkenin modernleşmesine yönelik çalışmalardı.

¹⁶ Georgios Vendiris, **İ Ellas tou 1910-1920**, Cilt I, Ikaros, Athina 1970, s. 69-70.

¹⁷ Konstantinos Svolopoulos, **Anafores ston Eleftherio Venizelo**, Ekdoseis Kastanioti, Athina 2014, s. 38.

¹⁸ Nikolakopoulos & İkonomou, **a.g.m.**, s. 51.

¹⁹ Vourmas, **a.g.e.**, s. 50.

Yunanistan'ı politik, ekonomik, askeri ve ideolojik bağlamda Avrupa'yla eşiti statüye getirmek ve ulusun kuruluşundan beri neredeyse ülke politikası haline gelmiş Megali İdea'yı hayata geçirmek için parti programını oluşturdu. Bilhassa Osmanlı Devleti'nin gerileme sürecine girmesi ve Avrupa'da yaşanan siyasi kutuplaşma, Venizelos'a Megali İdea'nın gerçekleştirilme zamanının tam da bu dönem olduğunu düşündürüyordu. Nitekim Megali İdea, Venizelos'a ait bir fikir değildi. Yunanistan'ın tüm siyasi partilerinin ve meclisinin gündeminde olan bu “düş” ilk defa Venizelos döneminde talih avcılığı gibi görülen ve hayali tasvirin ötesine gidemeyen ulus hayalinin dışına çıkmıştı. Megali İdea, artık parti programı içinde yer alan siyasi bir hedef haline getirilmişti.²⁰

Venizelos, Megali İdea fikrini masalsı söylemden çıkarmak amacıyla ülkenin iç siyasetinde bazı önemli değişikliklere gidilmesi gerekliliğine inanıyordu. Böyle bir değişim için hukukun doğru ve adil bir işlevselliğe kavuşması, adaletli bir devlet yapısının oluşturulması, ülkenin ekonomik refahının sağlanması ve güçlü toplumsal örgütlenmenin kurulması gerekmektedir. Bütün bu yenilikler Megali İdea gibi toprak genişlemesini hedef haline getirmiş siyasi ideolojinin gereklerindendi. Ülke topraklarının genişlemesi ekonomiyi güçlendirmek anlamını taşıyordu. Böylesi bir durum da Yunanistan'ı siyasi, ekonomik ve askeri açıdan dünya güçleri arasına sokabilecekti. Ancak çok daha önemlisi Megali İdea, ulusun birliğini sağlamlaştıracak tutkal görevi de görecekti. Halkın milliyetçi ve vatanperver duygularını güçlendirecek olan bu ülkü, Yunanlılığı kurtarmak için atılacak her tür slogan etrafında ulusu kolayca bir araya getirebilecekti. Yine olası bir seferberlik çağrısına Yunan halkı, Megali İdea ülküsü etrafında toplanarak canı gönülden katılacaktı. Venizelos'un Batı'ya entegre etmek istediği Yunanistan'ı milliyetçi bir ruhla beslemesi iki önemli sonucu doğuracaktı. İlk Batı eşiti güçlü bir Yunanistan kurulacaktı. İkincisi Batı'nın Anadolu'ya giden yolunda Yunanistan köprü görevi görecekti. Her ikisi de Megali İdea'nın özündeki Büyük Yunanistan'ı oluşturan temel adımlardı.²¹ Venizelos, Megali İdea'yı önemli bir hedef gördüğünden hedefe ulaşmayı engelleyecek her tür çatışmadan uzak duruyordu. Bilhassa saray ile olan ilişkisinde herhangi bir kopuş yaşamamak adına ılımlı bir politika ve uzlaşma ortamı

²⁰ Megali İdea ilk kez 14 Ocak 1844 tarihinde dönemin başbakanı İoannis Kolletis tarafından dile getirilmiştir. “*Yunanistan coğrafi konumu yüzünden Avrupa'nın merkezidir. Sağ eliyle Batı'nın elini, sol eliyle Doğu'nun elini tutar ve ikisini birleştirir... Bu büyük düşün (megali idea) ruhuna göre...*” biçiminde mecliste sunduğu ifadesi sonrasında yayımlı bir politikanın sloganına dönüşür. Herkül Millas, **Yunan Ulusunun Doğuşu**, İletişim Yayınları, İstanbul 2006, s. 188.

²¹ Thanasis Diamantopoulos, “To politiko kai koinoniko minyma tou Venizelismou tis anorthoseis”, *Symposio gia ton Eleftherio Venizelo. Praktika*, s. 26-28.

oluşturmuştu. Bu orta yol kendisine ve partisine 11 Mart 1912 tarihindeki hükümet seçimlerinde yüz seksen bir milletvekili sandalyesinden yüz kırk sekizini kazandırmıştı. Böyle bir sonuç Fileleftheron Partisi'ne %80.6 gibi büyük bir oy oranıyla, mecliste ikinci zaferini getirmişti.²² Venizelos, bir kez daha halkın tam desteğini arkasına almış siyasi bir lider olarak görevini devam ettirdi.²³

1. Balkan Savaşları ve Güçlenen Yunanistan

XVIII. yüzyılda Avrupa'nın batısını etkisi altına alan milliyetçilik akımı, sonrasında Balkan uluslarına da tesir ederek Osmanlı Devleti'ne karşı isyan hareketlerinin çıkmasına neden oldu. Balkanlar üzerindeki farklı ulusların çıkardıkları bu isyanlar aslında Rusya'nın Boğazlar ve Akdeniz politikasına yönelik uygulamaya koyduğu Panslavizm propagandası içerisine gizlenmiş olan kara sömürgeciliğinin bilinen bir sonucuydu. Balkanlardaki etnik ve dini mozaği kendisinin hâkim olduğu bir "Slav Birliği" çatısı altında birleştirmek isteyen Rusya, Yunanistan'la da Ortodoksluk üzerinden bağ kurarak bu coğrafyada çıkan tüm ulusal ayaklanmalara silah desteği vermişti. Rusya'nın Balkan coğrafyasında kurmak istediği birlik, 1912 yılında Sırbistan, Bulgaristan, Yunanistan ve Karadağ'ın kendi aralarında kurduğu diplomatik ilişkiler ve anlaşmalar neticesinde sağlanmış oldu. XIX. yüzyılda sömürge imparatorluklarını genişleten Avrupa karşısında hızla toprak kaybeden Osmanlı Devleti'nin elinde kalan son Balkan topraklarından biri de Makedonya idi. Söz konusu bölge Balkan birliğini oluşturan ulusların tamamının göz koyduğu önemli bir toprak parçasıydı. Balkan toprağını Osmanlı Devletinden koparıp almak konusunda birleşen Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan ve Karadağ birlik halinde bölgede karışıklıklar çıkarmış ve çıkan karışıklıklar sonucunda Osmanlı Devleti de 17 Ekim 1912 tarihinde Balkan devletlerine karşı savaş açmıştı.

1.1. Venizelos ve Konstantinos Arasında Yaşanan İlk Fikir Ayrılığı: Selanik

Konstantinos ve Venizelos arasında yaşanan ilk çatışma I. Balkan Savaşı'nda Yunanistan'ın nasıl bir askeri plan izleyeceği konusundaki fikir

²² Nikolakopoulos & İkonomou, **a.g.m.**, s. 73.

²³ Venizelos'un oy aldığı halk kitlesi birbirinden farklı iki gruptan oluşuyordu. İlk grupta Batı'ya uyum sağlamış Yunan modernistleri, ikinci grupta Gudi darbesi öncesinde mevcut olan eski partilerin uyguladığı siyaset altında ezilmiş muhafazakârlar bulunuyordu. Her iki kesim de Venizelos'un siyasi çatısı altında birleşiyordu. Nikolakopoulos & İkonomou, **a.g.m.**, s. 57-65.

ayrılığı ile kendini göstermişti. Ordunun başında bulunan veliaht Konstantinos, Manastır'a askeri çıkarma yapılmasını ve burada sayıca fazla olan Sırp askerleriyle birleşilerek Osmanlı'ya karşı savaşılmamasını destekliyordu. Başbakan Venizelos ise zengin liman şehri Selanik'in jeopolitik öneminden dolayı Yunan ordusu tarafından fırsat kaybetmeden ele geçirilmesinde ısrarcıydı. Başbakan Venizelos'un orduları Selanik'e yönlendirmesini istemesine karşı veliaht Konstantinos'un konuyla ilgili tavrı ilk fikir ayrılığını da başlatmıştı. Konstantinos, Atina'ya gönderdiği telgrafta Venizelos'un bu politik hamlesini doğru bulmadığını şu cümlelerle ifade etmekteydi: *“Ordu Selanik'e çıkarma yapmayacak. Benim vazifem ordunun Manastır'a çıkarma yapmasını sağlamaktır. Ancak siz ülkenin başbakanı olarak bu konuda bana yasak getirirseniz ben bu emri yerine getirmek zorunda kalırım.”*²⁴

Henüz veliaht olan Konstantinos, ülkenin başbakanıyla herhangi bir fikir çatışmasına girecek güçte olmadığını ve son kararı yine Venizelos'un vereceğini de biliyordu. Nitekim Venizelos 25 Ekim 1912 tarihinde cevap olarak kendisine gönderdiği telgrafta bu kararın yerine getirilmesinde oldukça kararlı olduğunu belirtmişti: *“Size ordunun başı olarak emrediyorum. Selanik'e hiç zaman kaybetmeden giriniz. Bu şehri bir dakika farkla bile kaybedersek bundan sizi sorumlu tutacağım.”*²⁵ Verilen emir doğrultusunda Yunan ordusu 26 Ekim 1912 tarihinde askeri bir çıkarma yaparak Selanik'i Yunanistan sınırları içine dâhil etmişti.²⁶ I. Balkan Savaşı sırasında yaşanan ilk fikir ayrılığı her ne kadar sonrasında ülkeyi iki radikal farklı uca bölecek ayrımın sinyallerini verse de genel çerçevede Konstantinos ve Venizelos, I. ve II. Balkan Savaşlarında ülkeyi siyasi ve askeri bakımdan uyum içinde yöneten iki güçlü lider görüntüsündeydi.²⁷ Yunanistan, özellikle Balkan Savaşları sonrasında çok önemli sonuçlar elde etmiş ve ülkede yeni bir siyasi dönemin başlamasına neden olmuştu. Balkan Savaşları sonrasında Yunanistan'ın yüzölçümü 64.786 km²'den 108.606km²'ye çıkmış, 2.666.000 olan nüfusu da 2 kat artarak 4.363.000'e yükselmişti.²⁸ Bu durum Yunanistan için iki kat büyüme ve güçlenme anlamına geliyordu. Yunan halkının gözünde böyle bir başarının iki mümessili veliaht Konstantinos ve başbakan Venizelos idi. 1909 Gudi darbesi ile yönetimi eline alan Venizelos'un ülkeyi doğru politik açımlar ile

²⁴ Vournas, a.g.e., s. 131.

²⁵ A.g.e., s. 133.

²⁶ Konuyla ilgili kapsamlı bir çalışma için bkz: Necmettin Alkan, **Ve Selanik Düştü. 1912-1913 Balkan Savaşı**, Timaş Yayınları, İstanbul 2014.

²⁷ Archeio Eleftheriou Venizelou, ELIA, Fakelos:13, İpofakelos 13.2, Xartofakelos me tipomenes eikones tou vasilia kai tou Venizelou meta tous Valkanikous.

²⁸ Apostolos V. Vakalopoulos, **Nea Elliniki İstoria, 1204-1985**, Vantias, Thessaloniki 1987, s. 350.

modernleştirmesi ve ordunun başı olan Konstantinos'un da kazandığı askeri zaferlerle ülke topraklarını iki kat büyütmesi, Yunanistan tarihinde iki ismin pek çok açıdan bir arada kullanılacağı dönemin miladını da oluşturmuştu. Ancak Balkan Savaşlarındaki bu uyumlu beraberlik Büyük Savaş yıllarında evlerin duvarlarında asılı resimlerde bile birlikteliğine tahammül edilemeyen bir ayrılığın sembolü olmuştu.

XX. yüzyılda Avrupa devletleri arasında yaşanan bloklaşmanın bir sonucu olarak dünya üzerindeki güç dengelerinin değişmesi ve ülke sınırlarının yeniden çizilmesi Balkan coğrafyası üzerinde de etkisini göstermişti. Avrupa'daki bloklaşmanın miladı sayılan 1870 Prusya-Fransa savaşı daha sonrasında bu blok içine Balkan uluslarını da katmıştı. Bilhassa siyasi birliğini tamamlayan Almanya'nın Avrupa içi emellerinden korkan Fransa, sömürgeler konusunda Avrupa devletlerine karşı “muhteşem yalnızlık” (splendid isolation) politikasından vazgeçen İngiltere ile 1904 yılında imzaladığı “Entente Cordiale”²⁹ anlaşmasıyla bir birlik sağlamıştı. Bu birlik, Avrupa'da 1882 yılında Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya'nın oluşturduğu Üçlü İttifak'a karşı denge kurmak isteyen Fransa'nın İngiltere'ye yakınlaşma çabasıydı. İngiltere açısından söz konusu anlaşma kendi sömürgeleri için oluşabilecek tehditleri önleyecek nitelikte görülürken, Fransa için Almanya'ya karşı kendisini daha sağlama aldığı bir destek arayışıydı. Avrupa'da oluşan güçler ayrılığı, Balkanlar'da, II. Balkan Savaşı sonrasında yalnızlaşan Bulgaristan ve Avusturya-Macaristan'ın toprak genişlemesinin kindarlaştırdığı Sırbistan için de bir müttefik oluşturma gayreti olarak kendisini göstermişti.

Balkan Savaşlarını kârlı bitiren Yunanistan ise iç siyasetindeki değişimin yarattığı başka bir bloklaşmanın içine doğru sürüklenecekti. Hükümet ve saray arasında meydana gelen iki bloğun oluşmasının temelinde de Yunanistan'ın Avrupa'daki bloklaşmanın hangisine dâhil olacağı kararsızlığı yatmaktaydı. Kısaca, XX. yüzyılın temel sorunu daha sonra tüm dünya devletlerini birbirine düşürüp 1914-1918 Büyük Savaşı'na zemin hazırlayan güç dengeleri arasındaki saf arayışlarıydı. Yunanistan için hem içte hem dışta yaşayacağı bu yön kavgası, 5 Mayıs 1913 tarihinde Yunan kralı I. Georgios'un Selanik'in askeri zaferini kutlamak için gittiği resmi gezide meczup Aleksandros Skinas tarafından öldürülmesi ile başladı. İngiliz sempatizanı olarak bilinen Kral I. Georgios'un ölümünden sonra Alman hayranı olan oğlu veliaht Konstantinos, Yunanistan'ın yeni kralı olmuştu.³⁰

²⁹ Konuyla ilgili detaylı bir çalışma için bkz: George W. Monger, **The End of Isolation: British Foreign Policy, 1900-1907**, Nelson, Edinburgh and London 1963.

³⁰ Kral I. Georgios'un hiç bir zaman açıklığa kavuşturulamayan ölüm nedeni bazı Yunan kaynaklarında Almanların bir planı olarak anlatılır. Kralın öldürülmesinden hemen sonra

2. Büyük Savaş ve Yunanistan'ın Tarafsızlık İlkesi: Ulusal Bölünme

1914 yılında patlak veren I. Dünya Savaşı Yunanistan cephesinde uluslararası çatışmanın çok daha ötesinde başka bir politik krizin yaşanmasına neden oldu. Yunan tarih yazımında “Ulusal Bölünme” (Ethnikos Dihasmos) olarak adlandırılan bu siyasi krizin nedeni Kral Konstantinos ve Başbakan Venizelos'un Yunanistan'ın dış politikasında hangi yönü takip edeceğine dair oluşturduğu fikir ayrılığıydı. Son dönemde adını etkin bir politikacı olarak duyuran Venizelos, hiçbir gecikme yaşanmaksızın Yunanistan'ın Antant yanında savaşa girmesi gerekliliğini savunuyordu. Bu savununun temelinde ise Venizelos'un İngiliz politik sistemine olan hayranlığından çok daha derin siyasi hesaplar mevcuttu. Venizelos'un I. Dünya Savaşı'nda Antant tarafında bir siyaset izleyeceğinin sinyalleri ilk kez başbakan seçildiği 1910 yılında Yunan ordusunun güçlendirilmesi ve yenilenmesi amacıyla Fransız ordusundan General Joseph Paul Eydoux ve İngiliz deniz kuvvetlerinden Amiral Lionel Grant Tufnell'i Yunanistan'a çağırmasında zaten verilmişti.³¹ Venizelos, İngiltere gibi deniz gücü olan ülkelerle Yunanistan'ın daimi birlikteliğini doğru bulan bir politik anlayış içindeydi.³² Bu birliktelik Yunanistan'a hem Balkan Savaşlarında kazandığı toprakları koruyabilme hem de Megali İdea hayali ile kurtarılmayı bekleyen Yunan kardeşlerini (alytrotói adelfoi) özgürlüklerine kavuşturma olanağı sağlayacaktı.³³ Üstelik söz konusu işbirliği Çanakkale Boğazı ve Süveyş Kanalı üzerinden geçen ticaret yollarını elinde tutmak isteyen İngiltere'nin de Doğu Akdeniz'de sabit bir müttefik yaratma gayretine hizmet eden bir menfaat ilişkisi oluşturacaktı. Çünkü Bulgaristan'ın Almanya tarafında yer alması, Sırbistan'ın Avusturya-Macaristan işgali altında olması ve Osmanlı'nın dağılma süreci içine girmesi İngiltere'nin Doğu Akdeniz'de Yunanistan'dan başka müttefik bulamayacağını açık göstergesiydi.

yakalanan Skinas'ın tutuklandığı gece kendini hapisane parmaklıklarından aşağı atıp intihar etmesi, cinayetin aydınlanmasını istemeyen güçlerin oyunu olarak yorumlanır. Vournas, **a.g.e.**, s.140-145.

³¹ Bu dönemde Yunanistan'ın askeri deniz stratejisi ile ilgili kapsamlı bir çalışma için bkz: Zisis Fotakis, **Greek Naval Strategy and Policy 1910-1919**, Routledge, New York 2005.

³² Thanasis Diamantopoulos, “*To Politiko kai Koinoniko Minyma tou Venizelismou tis Anorthosis*”, **Symposio gia ton Eleftherio Venizelo. Praktika**, s. 31.

³³ Özellikle Balkan Savaşları'ndan sonra Yunan topraklarına katılan ve stratejik önem taşıyan Ege Adaları'nın güvenliğini sağlayabilmek için Yunanistan'ın denizcilikte ilerlemiş, silah bakımından güçlü bir orduya ihtiyacı vardı. Venizelos böyle güçlü bir ordunun kurulabilmesi için Yunanistan'ın büyük deniz gücü olan Britanya ile yakınlaşması ve müttefik olması gerekliliğine inanıyordu. Eleni Gardika Katsiadaki, “*Venizelos kai Churchill, Ot Vasets tis Anglo-Ellinikis Sinnoisis (1912-1913)*”, Thanos Veremis-Odisseas Dimitrakopoulos, **Meletimata giro apo ton Venizelo kai tin epohi tou**, Filippoti, Athina 1980, s. 89.

Yunanistan ve İngiltere'nin iş birliği hiç şüphesiz Yunanistan'a da büyük kazanç sağlayacaktı. Öte yandan Venizelos'a göre savaşın sonucu ne olursa olsun, Doğu Akdeniz her zaman Büyük Britanya gücünün hâkim olduğu alan olarak kalacağından Yunanistan ne pahasına olursa olsun bu gücün kader ortağı olmak zorundaydı.³⁴ Venizelos'un I. Dünya Savaşı sonunda kazanan tarafın Antant olacağı yönündeki inancı tamdı. Öyle ki savaşın ilk ayında Almanların Batı cephesinde Belçika'yı işgali, Kuzey Fransa'ya kadar ilerlemesi, Doğu cephesinde Rusya'nın Tannenberg'de ağır yenilgiye uğraması ve Çanakkale Savaşında prestij kaybeden İngilizlerin yenilgisi³⁵ Venizelos'da hayal kırıklığı bile yaratmamış, sıkı sıkıya bağlı olduğu inancını olumsuz yönde etkilememişti.³⁶

Venizelos'un emin olduğu bir başka önemli konu da Osmanlı Devleti'nin kesin olarak dağılacığıydı. Böyle bir durumda Yunanistan'ın Antant gibi bir gücün yanında savaşa girmesi Megali İdea'yı gerçekleştirebilecek en uygun ortamın hazır olduğunun da müjdecisiydi. Nitekim Venizelos için Megali İdea Bizans İmparatorluğu'nu yeniden canlandırma düşü değil, bütün Yunanlıları, adına Yunanistan denilen, tek bir devlet çatısı altında toplama hayaliydi.³⁷ Böyle bir irredantizm anlayışı sonucunda da Yunanistan topraklarını daha fazla genişletme imkanına sahip olacaktı. Venizelos için Antant ile işbirliği içinde olma sebeplerinden bir diğeri de demokrasinin beşiği gördüğü Yunanistan'ı dönemin demokrasi sembolleri saydığı İngiltere ve Fransa gibi ülkelerin yanına layık görmesiydi. Nitekim Venizelos gerekçesini yıllar sonra Fransız Akademisi'nde yaptığı konuşma metninde net olarak açıklamaktaydı:

*"I. Dünya Savaşı'nın ilk kasırgası başladığında ülkenin (Yunanistan) tarafsız kalabilme gibi bir şansının olmadığını hemen anladım. Yunanistan'ın bu savaşa karşı tarafsız olmamasını gerektirecek pek çok neden söz konusuydu. Bu gerekçelerin en önemlisi o dönemde Demokrasi ve Mutlakiyet rejimi arasında meydana gelen savaşa karşı Yunanistan'ın tarafsız ve ilgisiz kalamayacağıydı. Yunanistan'ın ulus geçmişi (Antik Yunan) ise böylesi bir durumda demokrasinin temsilcileri sayılan İngiltere ve Fransa yanında yer almasını gerekli kılıyordu."*³⁸

Net ifadelerle Antant tarafında olduğunu ve Yunanistan'ın da bu yörüngede hareket etmesi gerektiğini dile getiren Venizelos, özellikle

³⁴ Giannis Mourellos, "O Venizelos opos ton eidan oi ksenoi, 1916-1917", a.g.e., s. 239.

³⁵ Basıl Liddell Hart, **Birinci Dünya Savaşı Tarihi**, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2014, s. 65-125.

³⁶ Viron Theodoropoulos, "Ta oria tis tolmi: Skepsis pano stin eksoteriki politiki tou Eleftheriou Venizelou", a.g.e., s. 293.

³⁷ Aleksandros Kotzias, **O Ethnikos Dihamos**, Ta Nea-Ekdoseis Fitraki, Athina 2011, s. 57.

³⁸ Stefanos I. Stefanou (der), **Ta keimena tou Eleftheriou Venizelou**, Cilt 2, Leshi Fileleftheron Mnimi Eleftheriou Venizelou, Athina 1982, s. 584.

Yunanistan'da Gudi darbesinden sonra yavaş yavaş yükselmeye başlayan burjuva sınıfı ile birlikte Batı yönünde hareket eden modernist kesimden tam destek gördü. Balkan Savaşlarından sonra Yunanistan'a katılan “Yeni Bölgeler”³⁹ (Nees Hores) de Venizelos tarafında yerini almıştı.⁴⁰ Ancak Yunanistan'daki mevcut siyaset sadece başbakan Venizelos'un Antant ile ilgili aldığı kararlar doğrultusunda seyir almıyordu. Konstantinos, Venizelos'un İngiliz politikasının aksine Almanya'yı desteklemekteydi. Askeri bir bakış açısıyla İngiltere ve Yunanistan ittifakını güvenilir bulmayan Kral Konstantinos, Antant'ın Yunanistan'a karşı belli bir netlik göstermediği ve tam garanti vermediği görüşüne sahipti. Oysa Merkez Güçleri temsil eden Almanya, Yunanistan'ın tarafsız kalması durumunda toprak bütünlüğünü garanti ediyordu. Kral Konstantinos'un Venizelos'un aksine Antant karşıtı politika izlemesindeki tek neden elbette ki İngiltere ve Fransa'nın Yunanistan'a karşı netlik göstermeyen siyaseti değildi. Konstantinos'un Almanya ile arasında güçlü bir manevi bağ da bulunuyordu. Bu bağın oluşumundaki önemli etkenlerden biri Berlin'de askeri okulda aldığı eğitim, diğeri ise Alman Kayseri II. Wilhelm'in kız kardeşi Sofia ile evliliğiydi. Kraliçe Sofia her zaman kendisini Almanya kimliğine adanmış ve Yunanistan yerine Almanya menfaatleri doğrultusunda hareket eden bir kişiydi. Bu durum Avusturya-Macaristan'ın Yunanistan büyükelçisi Karl Freiherr von Braun'un 1910 yılında Avusturya-Macaristan hükümetine yazdığı gizli mektupta şu cümlelerle ifade bulunmuştu: “*Veliaht Konstantinos'un karısı Sofia, gerçek anlamda Yunanistan ve Yunanlardan nefret ediyor ve bu duygusunu da gizlemekten hiç çekinmiyor.*”⁴¹ Yine 2 Eylül 1916 tarihinde bir sonraki Avusturya-Macaristan büyükelçisi Julius Szilassy de hükümete gönderdiği raporunda Kraliçe Sofia'nın Almanya menfaatlerini gözetken bir tavır içinde olduğunu belirtmişti:

*“Kral Konstantinos'un yakın çevresi tamamıyla Alman dostlarından oluşuyor. Bu yakın çevreye girmek isteyenleri ise Kraliçe Sofia belirliyor. Kraliçe Sofia her ne kadar Yunanistan'ın kraliçesi olsa da aslında Prusya'nın prensesi olduğunu söyleyebiliriz. Kraliçe Sofia'nın bize gösterdiği candan ve içten ilgisi işlerimizi her zaman kolaylaştırmaktadır. En kritik anlarda Kral Konstantinos'un bizim için aldığı olumlu kararların arkasında Kraliçe Sofia vardır.”*⁴²

³⁹ 27 Haziran 1832 İstanbul Anlaşması ile kesin sınırlarını belirleyen Yunanistan'ın ilk topraklarından Mora, Rumeli ve Kiklad Adaları'na Palies Hores (Eski Bölgeler); Sonrasında Yunanistan'a katılan Yedi adalar (1864), Teselya (1881), Epir (1913), Ege adaları (1913), Girit (1913), Güney Makedonya (1913) topraklarına ise Nees Hores (Yeni Bölgeler) adı verilmektedir.

⁴⁰ Pavlos Petridis & Georgios Nakos, **O Eleftherios Venizelos stin Thessaloniki, i Prosorini Kyvernisi 1916-1917**, Ethniki Trapeza tis Ellados Politistiko Kentro Voreiou Ellados, Thessaloniki 1994, s. 36.

⁴¹ Kotzias, **a.g.e.**, s. 87.

⁴² **A.g.e.**, s. 88.

Nitekim Kraliçe Sofia'nın kendisi de Kayser'e gönderdiği gizli telgrafta Almanya'ya bağlılığını açık bir dille ifade ediyordu: *"Umarım hiçbir zaman unutmazsın ki jeopolitik öneme sahip olan Yunanistan bizim (Almanya) çıkarlarımız doğrultusunda hareket edecektir. Halk ve düşmanlarımız karşısında Almanya tarafında olan tutumumuz devam edecektir. Bu konuda sakın endişelenme."*⁴³

Kraliçe Sofia'nın köklerine bağlı olması Kral Konstantinos üzerinde de oldukça etkiliydi. Kraliçenin kral üzerindeki bu yoğun etkisi yabancı büyükelçilerin kendi ülkelerine gönderdikleri her raporda mutlaka yer alıyordu. Örneğin Fransız büyükelçisi Paul Cambon ülkesine yazdığı raporunda Kral Konstantinos'un Almanya güdümünde hareket ettiğini belirtiyordu: *"Kral Konstantinos önemsiz bir kişilikti. Kraliçe'nin elinde entrikalarıyla oradan oraya sürüklenen bir oyuncaktı. Kraliçe Sofia'nın arkasında ise Kayser Wilhelm vardı. Yani Konstantinos, Wilhelm'in oyuncuğuydu."*⁴⁴ Kısacası böyle bir ortam içinde Konstantinos'un Almanya'ya sempati duymaması neredeyse imkânsızdı. Etrafında karısı Sofia dışında kendisine en yakın olan üç önemli isim de, diplomatik danışmanı Georgios Streit, askeri danışmanı İoannis Metaksas ve Viktor Dusmanis, birer Alman hayranıydı. Kayser'in damadı olması ve kendisine en yakın kişilerin de Alman tarafında yer alması Konstantinos'un Almanya'yı bütünde bir aile olarak görmesinin baş nedeniydi. Üstelik Alman Kayseri II. Wilhelm de 24 Ağustos 1913 tarihinde verdiği şölende Konstantinos'a Alman ordularının mareşali ile eşdeğer sayılacak sembolik bir asa takdim etmiş ve kendisini fahri mareşal addetmişti.⁴⁵ Karşılıklı oluşturulan bu bağ Konstantinos'a Yunanistan'ın taraf olması gereken yerin neresi olduğunu zaten göstermekteydi. Kral Konstantinos sadece Almanya'ya kalben bağlı biri olmanın ötesinde aynı zamanda Almanya'nın yenilmez gücüne de canı gönülden inanan biriydi. Bu konuda kendisiyle ters düşen herkesle fikir mücadelesine girmekten asla kaçınmıyor ve ileride ülkenin başbakanı Venizelos ile yaşayacağı büyük kavga da dahi Almanya tarafında yer almaktan geri adım atmıyordu. Bunun en net örneklerinden biri 16 Ağustos 1916 tarihinde Yunan meclis başkanı Zavitsianos ile yaptığı diyalogdu. Bu diyalogda Kral Konstantinos Almanya'nın savaşın kesin galibi olacağından en ufak şüphe duymadığını şu sözlerle dile getiriyordu: *"Savaş Almanların zaferi ile sonuçlanacak. Hiçbir şekilde bu fikrin aksi düşünülemez. Öte yandan Almanya'da bütün bilimler önemli ölçüde gelişim gösterdi. Yeni buluşlar ise kapıda. Bu buluşlar da Almanya'nın kazanacağı bir savaş kesin*

⁴³ A.g.e., s. 88.

⁴⁴ A.g.e., s. 80.

⁴⁵ Vourmas, a.g.e., s. 159-160.

kılan verilerdir.” Zavitsianos’un kralın bu kararlılığına karşı “*Haşmetlim, acaba Almanya’nın savaşı kazanamayacağına küçük de olsa ihtimal vermiyor musunuz?*” sorusunu kral, “*böyle bir ihtimal vermeye ne gerek var ki? Almanya her halükarda kazanacak*” şeklinde cevaplamıştı. Ancak tereddütlerinden bir türlü kurtulamayan Zavitsianos’un “*savaşın kaderi bir anda değişebilir*” ifadesi Konstantinos’u çok sinirlendirmiş ve tartışmayı sonlandıracak son hükmü şu sözlerle vermişti:

“Siz politikacılara saygım ve sevgim sonsuz ancak sizler askeri işlerden hiç anlamıyorsunuz. Bu yüzden askeri kararları ben bizzat kendi yetkimde tutuyorum. Bu yetkiyi de kimseye vermeye niyetim yok. Git bu söylediklerimi aynen Venizelos’a da ilet. Benim için Yunanistan her şeyin önündedir ve bu yüzden Yunanistan’ı her türlü kurtarmam gerekmektedir. Almanya sonuçta bu savaşı kazanacak ve onun karşısında yer alanın da vay haline...”⁴⁶

Fakat Konstantinos’un Almanya tarafında izlediği bu politika Yunanistan açısından ciddi bir çıkmaz demektir. Bunun nedeni iki sene öncesinde Yunanistan’ın Balkan Savaşları’nda karşılıklı savaştığı Osmanlı Devleti ve Bulgaristan gibi iki önemli düşmanın Almanya’nın müttefiki olmasıydı. Yunanistan’ın Osmanlı ve Bulgaristan ile birlikte olacağı Almanya müttefikliği, Konstantinos açısından güç bir durum yaratıyordu. Fakat Almanya ile kurduğu özel bağ, düşman gördüğü İngiltere yanında yer almasına da engel teşkil ediyordu. Böylesi bir ikilem karşısında Konstantinos için tek çıkar yol Yunanistan’ın tarafsızlığını tercih etmektir. Aslında bu tarafsızlık da bir nevi Almanya’nın çıkarlarına hizmet eden bir taraflılıktır. Siyasi bir kimliğe sahip olan ve kararları politik çerçevede oluşturan Venizelos, askeri doğrultuda düşünen Konstantinos’un aksine böyle bir kararı tarafsızlık olarak değil politik bir beyhudelik ya da siyasi bir çıkmaz olarak değerlendirmekteydi. Neticede I. Dünya Savaşı sonunda bir taraf mutlaka kazanacaktı. Bu tarafın Antant olması durumunda ise Yunanistan’ın tarafsızlığı düşmanca bir tarafsızlık olarak kabul görecekti. Sonuç itibarıyla Makedonya toprakları savaş sonrasında Sırbistan’a bırakılabilirdi. Öte yandan savaşın kazananının Almanya olması durumunda ise Makedonya toprakları müttefiki Bulgaristan’a da verilebilirdi. Her iki durumda tarafsızlık ilkesi Yunanistan’ın Akdeniz’e açılan kapısı olan Makedonya topraklarının kaybedilmesi sonucunu doğurmaktaydı. Venizelos için bu tarafsızlık gibi sunulan taraflılık Yunanistan’a ağır bedeller ödetecek bir tercihtir. Yunanistan geleceği için kendisine mutlaka bir taraf belirlemeliydi. 15 Şubat 1915 tarihinde dönemin başbakanı Venizelos,

⁴⁶ Konstantinos G. Zavitzianos, *Ai Anamnis tis Istorikis Diafonias Vasileos Konstantinou kai Eleftheriou Venizelou opos tin ezise (1914-1922)*, Cilt I, Adelfon G. Rodi, Athina 1946, s. 81-84.

tarafsız kalmanın vahametini Kral Konstantinos'a şu cümlelerle açıklamaya çalıştı:

“Mademki Antant ile ittifak kuruyorsunuz hiç olmazsa Yunanistan'ın çıkarları için karşı tarafı (Almanya) koruyucu güç olarak kabul edin. Çünkü her ne kadar böyle bir siyasi ittifak bana göre en az düzeyde Yunanistan'ın ulusal çıkarlarına fayda sağlasa da bizi sürüklediğiniz bu politik yaklaşımın sonunda her iki taraftan da yoksun kalmış bir Yunanistan fikrinden sanırım çok daha iyi bir fikirdir.”⁴⁷

Venizelos açısından Kral Konstantinos'un tarafsız kalma isteği Yunanistan'ı ulusal yalnızlık içinde felakete sürükleyecek bir karardı. Oysa Konstantinos'un Yunanistan'ı savaştan uzak tutma çabasındaki tek neden Almanya ile karşı karşıya gelemeyecek şartlara sahip olmasından kaynaklanmıyordu. Konstantinos, Yunanistan'ın I. Dünya Savaşı'na katılmasını ülkeyi tehlikeye sokacak bir fikir olarak da görüyordu. Nitekim Balkan Savaşlarından yeni çıkmış bir ülkenin örgütlenmeden ve güç kazanmadan yeniden büyük bir savaşa dâhil olması doğru bir karar olamazdı. Bir diğer önemli neden Konstantinos'un Venizelos'un aksine Megali İdea fikrini gündeme alacak zamanın bu dönem olmadığına dairdi. Özellikle Yunanistan'ın Antant ile birlikte Çanakkale Savaşına katılması Anadolu topraklarındaki Rumlar için tehlike yaratabilirdi. Ulusal bir dava olarak görülen Megali İdea Konstantinos'un da desteklediği bir fikirdi. Fakat kral, Yunanistan'ın Anadolu topraklarını ele geçirse bile, denetimini sağlayıp elinde tutabilecek güce sahip olmadığını düşünüyordu. Çünkü Anadolu toprakları homojen nüfusa sahip yekpare bir coğrafya değildi. Üstelik bu topraklarda Rum nüfus Türk nüfusa oranla çok daha azdı. Örneğin bazı bölgelerde hiç Yunan nüfus yoktu ve burada bulunan Müslüman nüfusu asimile etmek de neredeyse imkânsızdı. Gerek Konstantinos gerek danışmanları, başta Metaksas, Venizelos'un siyasi fikrinin tam tersine Türkiye'nin büyük güçler tarafından güçsüzleştirileceğine ancak tamamen de yok edilmeyeceğine inanıyorlardı. Bu sebepten dolayı Yunanistan'ın tek başına Anadolu topraklarını elinde tutabilme gücüne ihtimal bile vermiyorlardı.⁴⁸

28 Haziran 1914 tarihinde Saraybosna krizinin başlattığı⁴⁹ I. Dünya Savaşı'nın akabinde Birleşik Krallık Donanma Bakanı Winston Churchill,

⁴⁷ Kotzias, a.g.e., s. 56.

⁴⁸ Dimitris Mihelopoulos, **O Ethnikos Dihasmos, İ Ali Diastasi**, Ekdoseis Trohalia, Athina 1997, s. 14-15.

⁴⁹ Saray kurallarına uymayan ve ileride tahta yakışacağını düşünmedikleri Habsburg Arşidükü Ferdinand ve karısının öldürülmesi başta Ferdinand'ın amcası İmparator Franz Josef ile birlikte Avusturya-Macaristan yöneticilerini çok da fazla üzmemişti. Nitekim öldürülen kendi veliahdı bile olsa bir adamın ölümünün bütün Avrupa'yı ateşe atmak için yeterli bir

21 Ağustos 1914'te özel görev ile Yunanistan'da bulunan İngiliz Deniz Amirali Kerr'e Yunan deniz ve kara kuvvetlerinin Antant ile birlikte Çanakkale Savaşı'na katılması için bir anlaşma sağlaması emrini verdi. Ancak emrin telakkisi için Kral Konstantinos'u ziyaret eden Kerr, Yunanistan'ın işbirliği yönünde saraydan herhangi bir olumlu yanıt alamadı. Konstantinos'un hükümet başkanı Venizelos'a danışmaksızın sadece kendi kurmaylarıyla yaptığı bu durum değerlendirmesi Venizelos cephesinde hükümetten istifa kararını alıracak bir sonuç yaratmıştı. Venizelos, 25 Ağustos 1914 tarihinde saraya yazdığı istifa dilekçesinde hükümet ve saray arasında taban tabana zıt bir siyasi anlayışın olduğunu ve bu şartlar altında başbakanlık görevini yürütemeyeceğini dile getiriyordu.⁵⁰ Ancak Venizelos'un yazdığı istifa dilekçesine verilen karşı cevapta, Amiral Kerr ile yapılan görüşmenin resmi olmadığı, bu sebeple de kendisine herhangi bir danışma yapılmasına lüzum görülmediği ifade edilerek istifa talebi reddedilmişti. Her ne kadar bu konuda saray ve hükümet arasında bir uzlaşma sağlansa da Venizelos ve Konstantinos cephesinde yaşanan siyasi ilişkide ilk çatlağın oluşumu da engellenemedi. Görünen gerçek Venizelos ile Konstantinos arasında siyasi uzlaşının uzun ömürlü olmayacağı yönündeydi. Bunun başlıca nedeni her iki liderin ülkenin Büyük Savaş'ta nasıl bir politika izleyeceği ve izleyeceği politikada hangi gücün yanında yer alacağı yönündeki zıtlıktı. İki farklı siyasi kutup, iki farklı siyasi lider, Yunanistan için etkisini 1940 yılına kadar sürdürecektir olan büyük ulusal ayrılığın da sebebi olacaktı.⁵¹

Kısa bir süre sonra Venizelos ve Konstantinos I. Dünya Savaşının devam ettiği 1915 kışında yeniden karşı karşıya geldi. Venizelos, 19 Şubat 1915 tarihinde Antant'ın Çanakkale Boğazına yaptığı saldırıda Yunanistan'dan kırk bin askerin Çanakkale'de savaşması için gönderilmesini talep ediyordu. 17 Şubat/2 Mart⁵² 1915 tarihinde Venizelos'un Konstantinos'a yazdığı muhtıra yazısında⁵³ Yunanistan'ın neden Antant yanında yer alması gerektiği ve Megali İdea ile ilgili ülke planları detaylı bir

neden olmadığını beyan eden İmparator, Balkanlarda Sırp milliyetçiliğini durmadan kışkırtarak kendi imparatorlukları içindeki ulusal toplulukları ayaklanmaya iten Sırbistan'a gereken müdahalenin yapılması gerektiğini düşünüyordu. A. Haluk Ülman, **I. Dünya Savaşı'na giden Yol ve Savaş**, İmge, İstanbul 2002, s. 294-295.

⁵⁰ Kotzias, **a.g.e.**, s. 140.

⁵¹ Giannis Mourellos, *Ta Noemvriana tou 1916*, Pataki, Athina 2007, s. 18.

⁵² Yunanistan'da bu dönemde (1923 yılına kadar) Jülyen takvimi geçerli olduğundan tarihi olaylar Gregoryan takvimine göre 13 gün geriden gelmektedir. Bu nedenle dünya tarihini ilgilendiren tarihi olaylarda metnin aslına sadık kalma gayretiyle iki tarih bir arada verilmiştir. Ancak diğer tarihler Yunan kaynaklarında belirtildiği üzere değiştirilmeden makaleye alınmıştır. (yn)

⁵³ Muhtıranın tam metni için bkz: Stefanou (der), **a.g.e.**, s. 71-74.

şekilde açıklanmıştı.⁵⁴ Bu görüşme sonunda Konstantinos, “*öyleyse ileri, Tanrı yardımcımız olsun*”⁵⁵ sözleriyle Venizelos tarafından ikna edilmişti. Fakat kral, Metaksas ve diğer kurmaylarıyla yaptığı istişareler sonunda fikrini değiştirmişti. Ordunun başında bulunan Metaksas’ın Yunanistan’ın Antant ile birlikte Çanakkale Savaşı’na katılması halinde istifa edeceğini bildirmesi Konstantinos’un geri adım atmasında en önemli etkenlerden biriydi.

Gerek Antant gerek Almanya için Yunanistan’ın Büyük Savaş içindeki konumunun ne yönde olacağı önemli sayıldığından her iki güç de kararsız gibi görünen Yunanistan’ı ikna etme çabasına girmişti. Örneğin dönemin İngiliz büyükelçisi Sir Francis Elliot’un Venizelos’u ziyaret ettiği sırada verdiği İngiltere Dışişleri Bakanı Edward Grey’e ait telgrafta, Yunanistan’ın Antant tarafında yer alması durumunda Anadolu topraklarında hak iddia eden Yunanistan’ın yanında yer alınacağı bildirilmekteydi.⁵⁶ Öte yandan Yunanistan’ı yanına çekmek isteyen İngiltere’ye karşı Almanya da kendi cephesinden duruma müdahil olmaya çalışıyordu. Bu müdahalede elbette ki en büyük gayreti Almanya’ya bağlılığıyla bilinen kraliçe Sofia gösteriyordu. Kraliçe Sofia, Konstantinos’un net olmayan kararı ve her an İngiltere lehine sonuçlanabilecek tutum içine girebileceği endişesiyle Alman Kayser’i II. Wilhelm’e gizli bir telgraf çekerek olaya derhal müdahil olmasını istemekteydi. Bunun üzerine Alman Kayser’inin ertesi gün Konstantinos’a çektiği telgrafta Almanya’nın Yunanistan’ın tarafsızlığına karşı toprak bütünlüğü garanti ediliyordu:

*“Yunanistan’ın ve krallığın çıkarları için bu maceraya girilmemesi gerekir. Eğer Yunanistan tarafsız kalırsa Almanya’nın savaşı kazanması durumunda Ege adaları Yunanistan’da kalacak, Türkiye’deki Yunan nüfus koruma altına alınacak, Bulgaristan’ın Makedonya üzerindeki taleplerine göz yumulmayacak ve Yunanistan’a büyük bir ekonomik destek sağlanacak.”*⁵⁷

Bütün bu gelişmeler sonucunda Konstantinos, Yunanistan’ın I. Dünya Savaşı’ndaki konumunun belirlenmesi için 18 ve 20 Şubat 1915 tarihinde tüm siyasi ve askeri kurmayları bir araya getirerek bir toplantı düzenledi.⁵⁸ Toplantının gündem maddesi Yunanistan’ın savaşa katılıp katılmayacağı

⁵⁴ Başbakan Venizelos’un Konstantinos ile yaptığı ikili görüşmede her iki tarafın da yazılanlardan oldukça etkilendiği ve duygusal anların yaşandığı ifade edilir. Öyle ki Venizelos’un okuduğu muhtıra metninden kralın ara ara boğazının düğümlendiği ve hıçkırıklara boğulduğu söylenir. Kotzias, **a.g.e.**, s. 140.

⁵⁵ Zavitzianos, **a.g.e.**, s. 44

⁵⁶ Kotzias, **a.g.e.**, s. 143.

⁵⁷ **A.g.e.**, s. 148.

⁵⁸ Archeio Eleftheriou Venizelou, ELÍA, Fakelos: 8, İpofakelos 8.1, Praktika synedriaseon Simvouliou Stemmatos 18 kai 20 Fevrouariou 1915.

yönündeki kararın bir an önce alınmasına yönelikti. Ancak yapılan müzakerelerin sonucunda dönemin genelkurmay başkanı Metaksas'ın Yunanistan'ın politik ve askeri hedeflerinin birbiriyle bağdaştırılamayacağına altını çizmesi toplantının kaderini değiştiren özet cümle oldu. Toplantıdan Yunanistan'ın savaşa katılmayacağı kararının çıkması üzerine Venizelos, saray ve hükümet arasında yaşanan görüş ayrılığında başbakanlık görevini daha fazla sürdürmeyeceğini belirterek 21 Şubat 1915'de hükümetten istifasını talep etti. Venizelos için Yunanistan'ın Çanakkale Savaşı'na dâhil olması ve bu savaştan kazançlı çıkması Anadolu topraklarına köprü kuracak bir adımdı. Böyle bir hedefin sürekli Konstantinos ve yakın çevresindekiler tarafından kesintiye uğratılması siyasi özgürlüğünü ama her şeyden önce halk iradesini hiçe saymak anlamına geliyordu. I. Balkan Savaşı ile başlayan siyasi ve askeri fikir uyuşmazlığı artık her iki taraf için de belirgin düzeyde çözümsüz bir hale girmişti.⁵⁹

Venizelos'un istifasından sonra yeni hükümet kurma gayretleri başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Böylece 31 Mayıs 1915'de Yunanistan'da yeniden seçimlerin yapılması kararı alındı. 31 Mayıs seçimleri sadece Yunanistan için değil aynı zamanda dış güçler için de önem arz ediyordu. Seçimin galibinin Venizelos olması halinde halkın desteğini ve onayını almış bir siyasi liderin I. Dünya Savaşı ile ilgili politikası bu sefer göz ardı edilemezdi. Bu sebeple gerek anti-Venizelistler gerek Merkez Güçler Yunanistan içinde dini ve siyasi her türlü propaganda çalışmalarına gittiler.⁶⁰

⁵⁹ Özellikle Balkan savaşlarında siyasi ve askeri başarılarından ötürü Konstantinos ve Venizelos Yunan kolektif belleğinde tek bir bütünlük gibi algılanıyordu. Neredeyse tüm Yunan evlerinin duvarlarında yüce asker ve yüce politikacı olarak görülen bu iki ismin bir çerçeve içinde yer aldığı resimler asılıydı. Ancak Venizelos'un 21 Şubat'tan sonraki istifası ile Yunan evleri de Konstantinos ve Venizelos'un arasında yaşanan keskin ayrılığın bir benzerini duvarda asılı olan resimleri ortadan ikiye yırtarak göstermişti. Yunanistan'daki bu ulusal bölünmenin yarattığı cepheleşmede kendi tuttuğu tarafın resmini tek başına duvara asmak yeterli olmadığı gibi yırttığı karşı tarafın resmine kin ve öfke söylemleri de geliştirilmişti. Kotzias, *a.g.e.*, s. 151.

⁶⁰ Yapılan propagandalar arasında en ilginç olanı seçimlerden önce oğlunun isim günü kutlamasında üşütüp zatülcenp olan Kral Konstantinos'un bu ağır hastalığını anti-Venizelistler'in seçim propagandası haline getirmesiydi. Gazetelere vermiş oldukları demeçlerde, sürekli sorun yaratan Venizelos'un kralı üzdüğünü ve bu sebepten hastalandığını söylüyorlardı. Yine gazetelerde yer alan haberlere göre yeniden Venizelos'un seçilmesi halinde kralın hastalığı daha çok nüksedecek ve hatta onu ölüme kadar götürebilecekti. Öyle ki Venizelos'a atılacak her oy Konstantinos'un kalbinde bir kurşun deliği açacaktı. Dönemin en önemli gazetecilerinden biri olan Akropolis gazetesi yazarı Vlasıs Gavrilidis seçimden bir gün önce kaleme aldığı yazısında "*yarın ki oylarınız kralın sağlığının bekçileri ve onun hastalığının da ilacı olsun*" ifadesiyle halkın seçimini Venizelos aleyhinde etkilemeye çalışmıştı. Avusturya-Macaristan büyükelçisi Szilassy de ülkesinin dışişleri bakanlığına yazdığı gizli raporda 31 Mayıs seçimleri ile ilgili yapılması

Ancak tüm propaganda çalışmalarına rağmen 31 Mayıs seçimlerinde Venizelos halkın desteği ile üç yüz on altı milletvekili sandalyesinden yüz seksen dokuzunu alarak yeniden başbakan seçildi.⁶¹ Seçim sonuçları Yunanistan için sürpriz olmasa da hedeflenen siyasi bir sonuç da değildi. Bu seçimle halkın meşruiyet verdiği Venizelos, Yunanistan'ın Antant ile savaşa girmesini tekrardan gündeme getirecek ve Konstantinos ile anti-Venizelistlerin karara, halk iradesinin sonucu olarak, saygı duyması gerekecekti. Böyle bir tablonun gerçekleştirilmemesi için Konstantinos biraz da hastalığını bahane ederek hükümetin kurulmasını geciktirdi. 31 Mayıs seçimleri ile hükümet kurma görevi verilen Fileleftheron Partisi tüm oyalama ve geciktirme çabaları sonucunda 4 Temmuz'da mazbatasını alabildi. Yaşanan tüm bu gelişmeler Konstantinos ve Venizelos cephesinde iplerin yavaş yavaş kopması anlamına geliyordu. Öyle ki Konstantinos'un, hükümeti kurma görevini Venizelos'a verdiği gün, yaverine "*Madem Bay Venizelos ikinci tekmeyi de yemek istiyor, biz de ikinci tekmeyi atarız*"⁶² sözlerini söylemesi aslında seçim sonuçlarının kral cephesinde herhangi bir hüküm taşımadığının mesajını da veriyordu.

1915 yılı Yunanistan'ın dış politikasının iç siyasetini olumsuz yönde etkilediği bir yıldır. Diğer taraftan Büyük Savaşın da tüm Avrupa'yı etkisi altına aldığı bir dönemdir. Almanya ve müttefikleri bu süreçte savaşın seyrini kendi üstünlükleri doğrultusunda değiştirmişti. Böylesi bir sonuç, Konstantinos'un Almanya'nın savaşı kazanacağına dair düşüncelerinde haklı olduğunu göstermiş, Venizelos'u da kendi gözünde maceraperest bir konuma düşürmüştü. Almanya'nın savaşın başlarındaki başarısı karşısında Yunanistan'ın maceracı bir politika izleyerek Antant ile yapacağı her tür işbirliği ülkeyi felakete sürüklemek anlamına geliyordu. Bu noktada Konstantinos için Venizelos'un siyasi fikirlerinin de artık bir önemi bulunmuyordu. İki lider arasında süregelen siyasi krizin son noktası 1915 yılında Almanya'nın Bulgaristan ile birlikte Sırbistan'a yaptığı askeri çıkarma ile yaşandı. Yunanistan'ın 19 Mayıs 1913 tarihinde Sırbistan ile yaptığı Selanik anlaşmasına göre, taraflardan birinin topraklarına yapılacak askeri bir müdahalede diğer tarafın hemen yardıma gitmesi gerekmektedir. Venizelos bu anlaşmaya göre Yunanistan'ın Sırbistan'a yardım etmesi gerekliliğini dile getirerek ülkede seferberlik ilan etti. Ancak Konstantinos'a

gereken müdahaleyi şu ifadelerle belirtiyordu: "*Bizler (Almanya-Avusturya) bu seçimlerde Yunan milletvekillerini Venizelos'un partisinden istifa etmeleri için satın almamız. Yazılı basının fikirlerini etkilemek ve onları kendi tarafımıza çekmek için her tür maddi fedakârlıkta bulunmalıyız. Lafın kısıtı para vererek bu seçimlere müdahil olmalıyız.*"
Vournas, a.g.e., s. 161.

⁶¹ Tsiros, a.g.e., s. 169.

⁶² Kotzias, a.g.e., s. 154.

göre anlaşmanın artık geçerliliği bulunmuyordu. Çünkü Avrupa’da yeni güçler arasında imzalanan anlaşmalar yeni şartlar belirlemişti. Ayrıca Yunanistan sadece Balkan ülkelerinin dâhil olduğu bir anlaşmaya imza attığından söz konusu anlaşmanın da herhangi bir hükmü kalmamıştı. Konstantinos, bu gerekçelerden dolayı yardımı reddetti.⁶³

Oysa Venizelos Konstantinos ile yaptığı ikili görüşmede, Yunanistan’ın Sırbistan ile olan anlaşmaya ihanet etmesini şeref dışı bir davranış olarak addetmişti. 31 Mayıs seçimlerinden sonra halkın Sırbistan konusunda kendisine açık ve net destek verdiğini söylemesi bile kralın kararını değiştirmede. Konstantinos, iç politikayla ilgili konularda her zaman milli iradeye itaat edeceğini ancak dış politikayla ilgili konularda tahtın kendisine verdiği “*eleo Theou*”⁶⁴ sıfatıyla ulusun çıkarlarını koruyacağını belirtmişti.⁶⁵ Venizelos uzlaşma sağlayamadığı bu görüşmede krala istifasını yeniden sunsa da Yunanistan’ın içinde bulunduğu ortam gereği uygun bulunmayan bu talep geri çevrildi. Görüşmenin sonunda Konstantinos ve Venizelos arasında yaşanan gerginlik ülkeyi dış politikasının kararsızlığından ötürü iç politikasında da uçuruma sürükleyecek bir ön haberciydi. Bu durumu dönemin başbakan yardımcısı Repoulis de kral ile görüşmesinden moralsiz çıkan Venizelos’a şu sözlerle ifade etmişti: “*Bugünü iyi hatırlayın başbakanım. Bugün hem Yunanistan hem sizin için kötü günlerin habercisidir.*”⁶⁶

Başbakan Venizelos’un Kral Konstantinos ile görüşmesinden siyasi kriz dışında bir sonuç çıkmadı. Her iki liderin Yunanistan’ı ilgilendiren Büyük Savaş ile ilgili hedefleri taban tabana zıt, uzlaşmadan uzak, çözümsüz bir hal almıştı. Ülkenin kaderiyle oynayacak bir sona yaklaşıldığı bilindiği halde ortak siyaset izleyemeyen hükümet ve saray sadece dış politikasında değil aynı zamanda iç politikasında da uçurumun eşiğindeydi. Venizelos’un görüşme bittiğinde Konstantinos’a dönerek “*zavallı Yunanistan, vay senin haline!*”⁶⁷ ifadesini kullanması Yunanistan’da yaşanacak buhranın öngörüsünü taşıyan son cümle oldu. Yapılan ikili görüşmeden bir sonuç elde edemeyen Venizelos, 21 Eylül 1915 tarihinde meclisten Yunanistan’ın Sırbistan’a yardım etmesi hususunda güvenoyu talep etti. Böyle bir güvenoyu sağlanması Yunanistan’ın savaşa resmen dâhil olması anlamına

⁶³ Christos A. Theodoulou, **İ Ellada kai i Antant, Ekdoseis Pataki**, Hanya 2011, s. 258.

⁶⁴ Tanrı inayeti. Mutlak Monarşilerde Kral, hâkimiyetini sadece Tanrı’dan alır ve Tanrı’nın yeryüzündeki temsilcisi olarak adlandırılır. Tanrı dışında hiçbir anayasal hükümlere bağlı değildir.

⁶⁵ Georgios Vendiris, **İ Ellas tou 1910-1920**, Cilt II, Ekdoseis Pirsos, Athina 1931, s. 20.

⁶⁶ Kotzias, **a.g.e.**, s. 164.

⁶⁷ Vendiris, **a.g.e.**, s. 20.

geliyordu. Meclisin verdiği kararın meşruiyeti karşısında Konstantinos daha fazla direnç de gösteremeyeceğinden çıkan sonuç Yunanistan'ın Antant ile birlikteliğini de meşrulaştırmış olacaktı. Meclis, Venizelos'un Büyük Savaş politikasını destekler yönde güvenoyu sağladı. Ancak durumdan son derece rahatsız olan Konstantinos, meclisin oylama sonucunda çıkan bu kararını tanıma mecburiyeti olmadığını dile getirerek Venizelos'u tekrar görüşme talebiyle saraya çağırırdı. Konstantinos'un sert ve kesin bir dille siyasi uzlaşının olmayacağını belirtmesinden hemen sonra Venizelos "*Yazık Yunanistan'a*"⁶⁸ sözleriyle hükümetten istifasını yeniden sundu. Bu görüşme temelde iplerin tamamen koptuğu ve köprülerin yıkıldığı son bir araya gelmeydi. Yunan siyasi tarihinde milat kabul edilen ve Kral Konstantinos ile Venizelos'un hayatları boyunca bir daha yüz yüze gelmeyecekleri bu son görüşme, Yunanistan'da resmi manada Ulusal Bölünmenin de (Ethnikos Dihasmos) başlangıcıydı. Venizelos'un 22 Eylül 1915 tarihinde verdiği istifasından sonra Yunan Meclisi 13 Haziran 1917 tarihine kadar kral taraftarlarınca yönetildi. Bu süre zarfında meclis yönetimi Büyük Savaş için Yunanistan'ın tarafsızlığını hedef alan bir siyaset izlemekteydi.

2.1. Yunanistan'ın Tarafsızlığına Karşı Antant Baskısı

Venizelos'un istifasından sonra Yunanistan'da Konstantinos'a yakınlığıyla bilinen Zaimis (2 ay) ve Skouloudis, geçici hükümeti kuruldu. Ancak önceki seçimlerde büyük oy oranına sahip olan Venizelos'un Fileleftheron Partisi milletvekilleri kurulan iki hükümetin güvenoyu almasına engel teşkil ediyordu. Bu doğrultuda Konstantinos, 6 Aralık 1915'te yeniden seçimlere gidilmesi kararı aldı. Venizelos, 8 Kasım 1915 tarihinde halka yazdığı bildiriye Fileleftheron Partisi'nin bu seçimde yer almayacağını açıklamış, halkı da seçimleri boykot etmeye çağırmıştı. Çünkü Konstantinos'un üç ay önce halkın iradesiyle seçilmiş bir parti liderini hiç saydığını ve yapılan anayasal ihlali de seçimlere tekrar girerek meşrulaştırmak istemediğini belirtmişti. Aslında Venizelos'un seçimlere girmeme kararının arkasında sadece politik nedenler bulunmuyordu. Venizelos yapılacak seçimlerin güvenilirliği konusunda emin değildi. Üstelik çıkacak sonuçtan tedirginlik de duyuyordu. Çünkü Konstantinos, tasvip etmediği Antant politikasını hayata geçirtmemek ve seçimleri kazanmak adına çeşitli hilelere başvurabilirdi.⁶⁹ Bunun dışında halkın Venizelos'un savaş yanlısı siyasetine karşı Konstantinos'un tarafsızlık

⁶⁸ Kotzias, a.g.e., s. 166.

⁶⁹ Tsiros, a.g.e., ss. 177-178.

ilkesiyle oluşturduğu barışçıl siyasetini destekleme ihtimali de yüksekti.⁷⁰ Nihayetinde I. ve II. Balkan Savaşlarıyla yorgun düşen bir halkın yeniden yükü ağır olan yeni bir savaşa girmeye hevesli olmadığı ve halkın bu doğrultuda kolayca siyaset değiştirebileceği aşikârdı.⁷¹ 6 Aralık seçimleri yapılan tüm boykotlara rağmen⁷² Konstantinos'a yakınlığıyla bilinen Dimitris Gounaris önderliğindeki Milliyetçi Cephe partisinin üç yüz on altı meclis sandalyesinden iki yüz elli altısını almasıyla sonuçlandı. Yeni hükümeti kurma görevi ise parti içinden Stefanos Skouloudis'e verildi.⁷³

1915 yılında Yunanistan'ın iç siyaseti, oldukça karmaşıktı. Dış siyasetinde ise tarafsızlık olarak adlandırdığı “politik tavrı” belli zorlukların yaşanmasına neden olmuştu. İç ve dış siyasetin çıkmaza girmesindeki en belirgin sebep, Balkan coğrafyasında stratejik bir mevkiye bulunan Yunanistan'ın Büyük Savaş yıllarında siyasi rotasını belirleyememesiydi. Ülke, iç siyasetinde radikal kutuplaşmayı yaratan farklı iki siyasi lider arasında bocalarken, dış siyasetinde de taraf olamadığı iki büyük dünya gücü arasında gelgitler yaşıyordu. Özellikle Antant, Venizelos'un istifası akabinde yaşanan son seçimlerde Konstantinos'u destekleyen hükümetin kurulmasından oldukça rahatsız olmuş ve Almanya ile olası işbirliği yollarına gidilme ihtimalini hesaba katarak kendi cephesinde ağır önlemler alma yoluna gitmişti. Antant, Konstantinos'tan dolayı, Almanya'nın Yunanistan üzerindeki etkisini görmüştü. Bu etkinin kendi aleyhine bir durum yaratmasını engellemek amacıyla 13 Kasım 1915 tarihinde İngiltere'den Lord Kitchener'ı, Fransa'dan Amiral Denys Cochin'i Atina'ya temsilci olarak göndermiş ve Yunanistan'a önlem amaçlı bazı yaptırımlar uygulanacağı kararını bildirmişti. Alınan kararlar içinde Antant donanması kısa süreyle Pire limanına çıkarma yapacak, Atina'ya birkaç günlüğüne yiyecek ambargosu uygulanacak ve Venizelos'un başbakanlığı sırasında Fransa ile yapılan anlaşma gereği Yunanistan'a buğday ve savaş malzemesi

⁷⁰ Belirtilmesi gereken önemli bir husus da halkın Venizelos ve Antant siyasetine karşı yavaş yavaş taraf değiştirmeye başlamasıydı. 1821 Mora İsyanından beri İngiltere, Fransa ve Rusya'nın desteğini görmüş bir ulusun Antant tarafında yer alması başlarda bu büyük güçlerle oluşturduğu tarihi bağlara da dayanıyordu. Fransız Devrimi ile yüceltirdiği Fransız kültürü, denizci bir toplum olan Yunanistan'ın yine denizlere hâkim olan İngiltere ile kurduğu bağ, diğer ülkelere göre daha demokratik adlandırdığı İngiltere ve Fransa'nın yanında yer edinme çabası bu desteğin temel gerekçeleriydi. Oysa Konstantinos'un Antant'a karşı oluşturduğu yeni siyasetin içindeki barışçıl tutum halkın tüm bu manevi bağı koparmasını ve Konstantinos siyasetini desteklemesini sağlayabilirdi.

⁷¹ Mihalopoulos, **a.g.e.**, s. 27.

⁷² Sadece 6 ay önce yapılan 31 Mayıs seçimlerinde oy kullanan seçmen sayısı 730.000 kişiyken 6 Aralık seçimlerinde seçmen sayısı 230.000 kişiye düşmüştü. Petridis & Nakos, **a.g.e.**, s. 37.

⁷³ Tsiros, **a.g.e.**, s. 206.

yardımı kesilecekti.⁷⁴ Yaptırımlar sadece bu kararlar ile sınırlandırılmıyor neredeyse işgal anlamına gelecek hükümler de içeriyordu. Örneğin Antant ordusu hiçbir izne gerek duymadan rahatça Yunan kara ve deniz sularında hareket edebilecekti. Yunan hükümetine danışmaksızın tüm liman, kara ve tren yollarının kullanım hakkına sahip olacaktı. Antant ordusu Yunan deniz sularında tehlikeli bulduğu ya da şüphe duyduğu tüm gemi ve denizaltıları kontrol etme yetkisini elinde bulunduracaktı. Selanik'te bulunan Yunan ordusunun büyük bir kısmı da bu bölgeden terhis edilecekti.⁷⁵ Bu yaptırımlar özünde Yunanistan ile Almanya'nın işbirliğine girmemesi adına verilmiş bir gözdağıydı. Öte yandan Yunanistan'ın tarafsızlık ilkesine karşı ülkenin fiili işgali anlamına da gelmekteydi. Ancak yeni hükümet Büyük Savaş'ta tarafsız kalma gayretiyle fiili işgal anlamına gelen hükümlerin hiç birine karşı çıkmamış ve Antant kararlarını kabul etmişti.

Bununla birlikte 22 Eylül 1915 tarihinde Antant'ın doğu deniz filosu Selanik'e demirlemiş ve buraya geçici asker çıkarmıştı. İlk başlarda Antant'ın amacı askeri işgal değildi. Sadece Sırbistan'a yardım etmek için bölgeyi geçiş yolu olarak kullanmak istiyordu.⁷⁶ Fakat sonrasında kararını değiştirerek Selanik'te Fransız General Maurice Sarrail'in başkanlığında Yunanları canından bezdirecek kadar katı bir Fransız yönetimi kurdu. Sarrail, karakter olarak sert, orta yolu olmayan, çabuk sinirlenen, diplomatik dilden uzak ve Yunanları küçük gören bir askerdi. Tahminler üzerinden kurduğu teorilerine dayanarak Yunanları birer Alman ajanı görüyor ve onlara ağır yaptırımlar uyguluyordu.⁷⁷ Sarrail ilk olarak Selanik'te Fransız ordusundan oluşan bir garnizon kurmakla işe başladı. Bu da bölgenin bir anlamda işgal altında tutulması demekti. Akabinde Selanik'e geçişi engellemek için Yunan hükümetine 1.500.000 altın Frank'a mal olan Demirhisar demiryolu köprüsünü havaya uçurdu. Selanik limanının girişi olan Karaburnu kalesine ordularını konuşlandırdı. Yine Yunan hükümetine

⁷⁴ Vournas, **a.g.e.**, s. 178.

⁷⁵ Theodoulou, **a.g.e.**, s. 276, 282.

⁷⁶ 8 Eylül 1915 tarihinde Yunanistan'ın Sırbistan'a yardımı konusunda geri adım atan Konstantinos'a karşı Venizelos, İngiltere ve Fransa'nın Selanik üzerinden geçerek Sırbistan'a yardım etmesini gündeme getirir. Ancak kralın olumlu/olumsuz cevabını beklemezsizin aynı gün içerisinde görüşme yaptığı İngiliz ve Fransız büyükelçilerine de Selanik'e askeri birliklerini getirebileceğini söyleyerek izin verir. 10 Eylül 1915 tarihinde Venizelos'un önerisine olumlu cevap veren İngiltere ve Fransa, 22 Eylül 1915 tarihinde Selanik'e askeri çıkarma yapar. Bu durum Venizelos ve Konstantinos arasındaki iplerin kopmasına neden olmakla birlikte Antant'ın daha önce işgal ettiği Gökçeada, Bozcaada ve Limni adasından sonra ikinci işgali olarak algılanır. Sarrail yirmi yedi ay, I. Dünya Savaşı sonuna kadar, diktatör anlayışına sahip bir yönetimle Selanik'te kalmıştır. Mihalopoulos, **a.g.e.**, s. 23-15.

⁷⁷ Kotzias, **a.g.e.**, s. 67, 110.

ama bilhassa Kral Konstantinos'a olan güvensizliğinden dolayı bölgeden Yunan ordusunu Atina'ya danışmaksızın terhis etmeye başladı. 21 Mayıs 1916 tarihinde Sarrail, Selanik ve çevresinde sıkıyönetim ilan ederek Yunan hükümetinin etkinliğini şahsi inisiyatifi dâhilinde kaldırdı. İletişim, haberleşme ve ulaşım araçlarını kendi yetki ve kontrolü altına aldı. Bölgede gaz ve elektrik üretimi yapan fabrikalar da Sarrail'in denetimine girdi. Artık kuzey Yunanistan topraklarında Atina söz sahibi değildi ve hiçbir yaptırım gücü de yoktu. Burada Fransız idaresi ile hareket eden yeni bir yönetim kurulmuştu. Yunan hükümeti için tek sorun Sarrail'in, dolayısıyla Fransa'nın, Selanik merkezli kuzey Yunanistan topraklarındaki özerk yapılanması değildi. İngiltere ve Fransa hiç kimseye danışmaksızın Yunanistan'da toprak işgaline başlamış ve çeşitli adaları idaresi altına almıştı. Örneğin İngilizler, Milos ve Midilli adalarını, sonrasında Taşoz adasını alarak burada bir deniz üssü kurmuştu. Fransızlar Meis, Kefalonya adalarını, Girit'in Suda körfezini ve sonra da Korfu'yu işgal etmişti. Üstelik Antant, Yunanistan'ın tüm limanlarını kapatmış ve limanlardaki gemilerin tamamını da denetimi altına almıştı. Özellikle Yunan limanlarında hâkimiyet kurarak Yunanistan'a yiyecek sağlayan gemilerin karaya yiyecek taşımalarını engellemiş dolayısıyla yiyecek stokunun oluşumuna da izin vermemişti.⁷⁸ Yapılan ambargo Yunan halkını açlık tehlikesiyle yüz yüze bırakmıştı. Tüm bu olup bitenleri Atina hükümeti sözde protestolarla geçiştiriyor ve mümkün olduğunca tarafsızlık ilkesiyle savaşa dâhil olmaktan kaçınıyordu.

8 Haziran 1916'da İngiltere Büyükelçisi Sir Elliot, Fransız Büyükelçisi Guillemain ve Rus prensi Demidov, Stefanos Skouloudis başkanlığındaki Atina hükümetine yazılı bir ültimatoma verdi.⁷⁹ Ültimatoma ile Antant, Selanik'ten sonra Atina'da da Yunan hükümetinin nüfuzunu yok ediyor ve tüm Yunanistan'ı sadece Antant elçilerinin yönettiği bir idareye mahkûm ediyordu. Ültimatoma içinde yer alan hükümler Yunanistan için kabulü mümkün olmayan ve gurur kırıcı ifadelerdi.⁸⁰ Buna göre Yunanistan'da Eylül 1915'te ilan edilen seferberlik sona erdirilecek, Skouloudis hükümeti hemen istifa edip yerine geçici yeni hükümet kurulacak, meclis dağıtılıp yeni bir seçime gidilecek ve asker-polis birlikleri tamamen dağıtılarak bu birimlere Antant'ın uygun gördüğü kişiler atanacaktı.⁸¹ Sadece Yunan topraklarını değil Yunan siyasetini de yavaş yavaş işgal eden Antant karşısında tarafsızlık adına tepkisiz kalan Yunan hükümeti ve saray işgalci anlayışla hazırlanmış ültimatoma metninin hükümlerini kabul etmişti. Antant

⁷⁸ Theodoulou, **a.g.e.**, s. 333.

⁷⁹ Veremis, **a.g.e.**, s. 75.

⁸⁰ **A.g.e.**, s. 75.

⁸¹ Theodoulou, **a.g.e.**, s. 338.

tarafından hiç vakit kaybedilmeden uygulamaya sokulan hükümler doğrultusunda Atina'da hükümet değişmiş, başbakanlığa da diğer Yunan politikacılara kıyasla daha orta yol siyaset izleyen Aleksandros Zaimis getirilmişti.

Yunanistan'ın Büyük Savaş içinde tarafsız kalma politikasını siyasi açıdan doğru bulmayan Venizelos, bu kararın, hem iç politikada hem de dış politikada çıkardığı krizden ötürü, Yunanistan'ı zora soktuğunu düşünüyordu. Tüm çabalarına rağmen ikna edemediği kral Konstantinos'a ülkeye ciddi zararlar veren olumsuz gidişatı sonlandırması amacıyla 14 Ağustos 1916 tarihinde Atina Syndagma Meydanından son kez şu sözlerle çağrıda bulunmuştu:

"Sana son bir kez daha rica ediyorum. Lütfen artık kral olarak, ordunun başı olarak, Yunan vatandaşı olarak görevini hatırla..."⁸² Kralım eğer sen de bu meydana olsaydın şunu çok net anlayacaktın ki Fileleftheron Partisinin ne krallık rejimi, ne Glücksburg hanedanı ne de seninle kişisel bir sorunu vardır. Benim partimin tek hedefi, yönetim biçimini korumaktır. Partimin hiçbir zaman bu yönetim biçiminden sapacak hedefleri olmadı. Öte yandan bu durum krallığın da çıkarlarıyla doğrudan ilintilidir."⁸³

Venizelos'un yaptığı konuşmada krala tekil şahısta hitap etmesi uyarı amaçlı bir konuşmanın ötesinde fazla ricacı bir samimiyeti de göstermekteydi. Üstelik her koşulda krallık kurumunun zarar görmeyeceği ve ülkenin ulusal çıkarları dışında hiçbir hesabın yapılmadığı da vurgulanmaktaydı. Gerçi konuşmanın sonunda satır arasına sıkıştırdığı "eğer gerekirse bu felaketi durduracak başka yollar da var"⁸⁴ cümlesi dolaylı yoldan yapılmış ufak bir tehdit gibiydi. Ancak Venizelos'un ne son çağrısı, ne Antant güçlerinin denizden ve karadan Yunanistan'ı abluka altına alması ne de Venizelistler'in Selanik'te kurduğu Milli Savunma (Ethniki Amina) hareketi⁸⁵ Konstantinos ve Yunan hükümetinin sahip olduğu fikri değiştirmede etkili oldu.

19 Ağustos 1916 tarihinde Fransız Amiral Dartige du Fournet önderliğinde bulunan Antant deniz ordusu Atina'yı çember altına alacak üç bölgeye, Keratsini, Pire ve Salamina'ya, savaş gemilerini demirlediler.

⁸² Petridis & Nakos, **a.g.e.**, s. 58.

⁸³ Tsiros, **a.g.e.**, s. 37.

⁸⁴ Veremis, **a.g.e.**, s. 77.

⁸⁵ Sarraile yönetimindeki Selanik'te kral karşıtı bir grubun 17 Ağustos 1916 tarihinde yayınladıkları bildiri metninde Makedonya topraklarının Yunanlara ait olduğu ve bu toprakların da ancak Antant ile yapılacak bir işbirliği ile güvence altına alınabileceği ifade edilmekteydi. Bu hareket Atina hükümetine karşı politik ve askeri bir darbe niteliği taşıyordu. Theodoulou, **a.g.e.**, s. 367.

Atina'ya deniz yolundan girişi engelleyen abluka aslında Antant için Konstantinos ve hükümete verilmek istenen bir nevi gözdağıydı. Nitekim ertesini gün İngiltere Büyükelçisi Sir Elliot ve Fransız Büyükelçisi Guillemin, Antant temsilcileri olarak Yunanistan hükümetine yeni bir yazılı ultimatoma daha sundu. Ultimatomda Yunanistan'ın tüm telsiz, telgraf, posta iletişim araçları Antant'ın kontrolüne girecek ve düşman güçlere hizmet eden ajanlar Atina'dan sınır dışı edilip bu kişilere yardım eden Yunanlar da cezalandırılacaktı.⁸⁶ Bu son ultimatoma da karşı gelmeyen Yunan hükümeti, ellerine verilen ve içinde Alman propaganda başkanı Baron Schenk'in de bulunduğu altmış beş kişilik isim listesini teker teker sınır dışı etmeye başladı. Bir taraftan Antant, siyasi açıdan ülkeyi kendi isteği doğrultusunda yönlendirirken diğer taraftan da sarayın karşısında bulunan Fransız konsolosluğunun etrafına güvenlik amaçlı asker konuşlandırılıyordu. Yunanistan hükümeti resmi olmayan ancak işgali de aratmayacak askeri ablukaya diğer yaptırımlarda olduğu gibi sessiz kaldı. Elbette bu gidişattan ve Konstantinos'un tarafsızlık ilkesi nedeniyle ülkenin içine düştüğü hezimetten rahatsızlık duyan Venizelos, konuyla ilgili adımların atılması için uygun şartların oluşmasını bekliyordu. Daha önce Selanik'te kendi geçici hükümetini kurmak istediğini söyleyip destek arayan Venizelos'a Konstantinos ile uzlaşma ihtimalinin olacağını düşünen Antant engel olmuş ve fikir sadece düşüncede kalmıştı. Ancak sonrasında Antant'ın yakıldığı yeşil ışık sonrasında Venizelos 12 Eylül 1916'da geçici hükümeti kurmak için Girit üzerinden Selanik'e doğru yola çıktı. Venizelos'un 13 Eylül 1916 tarihinde Girit'te geçici hükümeti kurduğunu açıklaması Yunan siyasi tarihi açısından oldukça önemli bir gelişmeydi. Çünkü bu tarihe kadar süregelen politik, sosyal ve duygusal bölünmeye şimdi de devlet bölünmesi eklenmişti.

26 Eylül 1916 tarihinde Selanik'e ulaşan Venizelos, burada kurulan geçici hükümetin başına geçerek kendisine bağlı Kuzey Yunanistan, Ege adaları ve Girit'te, 14 Haziran 1917 tarihine kadar siyasi icraatlarını devam ettirdi.⁸⁷ Selanik'te Venizelos önderliğinde kurulan geçici hükümet Antant

⁸⁶ Theodoulou, **a.g.e.**, s. 377.

⁸⁷ Venizelos kurduğu Selanik hükümeti ile hiçbir zaman rejim aleyhtarı bir siyaset oluşturmamıştı. Selanik hükümetine ait resmi yazışmalarda bile kralın armasını kullanmış ve "Selanik geçici hükümeti" nitelendirmesinde bulunmuştu. Nitekim Selanik'e geldiği gün kendisini karşılamaya gelen grubun krallığın kaldırılması yönündeki taleplerine karşı Venizelos, Ethniki Amına (Milli Savunma) ve Selanik geçici hükümetinin mevcut siyasi rejime karşı yapılmış bir darbe girişimi olmadığını şu sözlerle dile getirmişti: "... *Hayır. Bizim amacımız sadece ulusaldır, rejimsel değil. Biz Bulgarlarla olan problemimizi çözmek çabasındayız, kralla olanı değil. Konstantinos'un şimdi bile hatasını anlayıp kendisine yanlış tavsiyeler veren yakın çevresini uzaklaştırması ve bu mücadelenin başında yer alması beni oldukça mutlu eder. Ben böylesi bir durumda kenara çekilip görevi Konstantinos'a vermeye bile razıyım.*" Petridis & Nakos, **a.g.e.**, s. 60.

tarafından *de facto* olarak tanınıyordu. Antant, Selanik'e büyükelçi göndermediği gibi oradan gelen hiçbir elçiyi de resmiyette kabul etmiyordu.⁸⁸ Resmiyette kendisine muhatap olarak sadece Atina hükümetini alıyordu. Bunun en geçerli sebebi de Antant'ın hâlâ Konstantinos ve Atina hükümeti ile ilişkileri bozmadan meseleyi çözme inancına sahip olmasıydı. Büyük Savaş yıllarında Yunanistan'ın tarafsızlığı, ülkenin iç ve dış siyasetinde sürekli dengeleri değiştiren ve ardı ardına verilen ultimatolarla Antant'ın ülkedeki hegemonyasını güçlendiren siyasi bir karardı. Yunan ulusu, fikri açıdan ikiye bölünmekle beraber iki farklı idarenin yönetimiyle devlet tabanında da bir bütünlük kuramıyordu. Venizelistler ve anti-Venizelistler'in arasındaki fikir ayrılığı zamanla yerini birbirini infaz eden iki radikal gruba ayırmıştı. Yunanistan'da yaşanan iç-dış baskılar ve hükümetin savaş politikasında kendine bir taraf belirleyememesi ülkedeki kargaşa ortamını daha da kuvvetlendirmişti. 22 Eylül 1916'da Antant'ın yeni ultimatomu, hükümetin iç siyasette zorlanacağı talepleri de beraberinde getirmişti. Buna göre Atina'daki mevcut hükümet değişecek ve Yunanistan'ın bütün savaş gemileri Antant'a verilecekti. 30 Eylül 1916'da yeni bir ultimatoma daha verildi.⁸⁹ Bu sefer Yunanistan'daki tüm polis birimleri Antant tarafından denetlenecek, ordu dışındakilerin silah taşınması yasaklanacak ve ülkeye giriş çıkışlar kontrol altına alınacaktı.⁹⁰ Ancak son ultimatoma halk cephesinde protesto gösterileri ile karşılandı ve Atina'da ufak çaplı bir çatışma meydana geldi. Bunun üzerine amiral Fournet, durumu fırsat bilip Atina'daki İngiliz ve Fransız vatandaşlarının güvenliği açısından Pire limanına demirlenmiş savaş gemilerindeki askerleri saraya sadece iki yüz metre uzaklıktaki Zappeio binasına konuşlandırdı. Hükümete karşı yapılan bu gözdağı, olası bir karışıklık halinde askeri müdahalenin gerçekleştirilebileceği mesajını içeriyordu. Siyasette bağımsız olmayan Yunan Meclisi aynı zamanda askeri kuşatma altında iyice aciz duruma düşürülmüştü.

10 Ekim 1916 tarihinde dönemin Fransız başbakanı Aristide Briand, Fransız milletvekili Paul Benaret'i görevlendirerek Kral Konstantinos ile bir anlaşma yapılması yönünde talimat verdi. Yapılması planlanan karşılıklı anlaşmaya göre Yunan ordusunun tamamı Peloponez'e çekilecek, deniz ordusuna ait gemiler ve savaş mühimmatı Antant'a teslim edilecekti. Bunun karşılığında ise Antant, Venizelos'un Selanik'te kurduğu geçici hükümete

⁸⁸ Svolopoulos, **a.g.e.**, s. 71.

⁸⁹ Fransız makamlarınca verilen ultimatoma uygulanma emrini veren belge için bkz: Archeio Eleftheriou Venizelou, ELIA, Fakelos:8, İpofakelos 8.2, Simmahikos Nautikos Apokleismos: diatagi gallou aksiomatikou gia tin katalipsi tou froureiou tis Kastelas (Pireas, 16 Oktovriou 1916).

⁹⁰ Kotzias, **a.g.e.**, s. 89.

bağlı ordunun saldırısına karşı bölgeyi güvence altına alıp hiçbir savaş mühimmatını Selanik'teki orduya teslim etmeyecekti.⁹¹ Ancak 16 Ekim 1916'da Selanik'in güneyinde yer alan Katerini şehrinde Venizelistler ve anti-Venizelistler arasında çıkan çatışmada Venizelistler'in şehri zapt etmesi Konstantinos'un tedirginliğini iyice arttırmıştı. Konstantinos bu olayın akabinde ordularını Peloponez'e çekme kararından vazgeçmişti. Anlaşmanın sağlanamaması üzerine Antant aldığı bir dizi sert önlemleri uygulamaya başladı. 25 Ekim'de Fransız Deniz Kuvvetleri tüm Yunan savaş gemilerini zapt etti ve üzerlerindeki Yunan bayraklarını Fransız bayraklarıyla değiştirdi. Fakat askeri birliklerin Antant denetimine girmesini siyasi denetim kadar soğukkanlı karşılamayan Konstantinos, Antant karşısında sadece siyasi değil aynı zamanda askeri bir direniş de sergilemeye karar verdi. Verilen karar hem Yunanistan'ın Büyük Savaş içindeki konumunu hem de Konstantinos'un ülke hâkimiyetindeki akıbetini belirleyen bir sürecin de başlamasına olanak sağlamıştı. Ünlü Bizans ifadesiyle "sonun başlangıcı" olarak adlandırılan süreç, oldukça önemli ve kritik bir kararın neticesiydi.

2.2. Kasım Olayları (Noemvriana) ve Yunanistan'ın Savaşa Dâhil Olması

1916 yılı Yunanistan açısından siyasi ve askeri bağımsızlığın Antant güçlerince kontrol altına alındığı, sıralı ultimatoların, zorlu yaptırımların Yunanistan'ı köşeye sıkıştırdığı bir dönemdi. Bu zamana kadar sadece fikir bölünmesi biçiminde ortaya çıkan "Ulusal Bölünme", Atina-Selanik şeklinde ikiye ayrılan devlet kademesinde de kendisini gösterdiğinden siyasi bölünme olarak da nitelendirilebilirdi. Üstelik Yunanistan'da Fransız güçlerince oluşturulan yönetim, başından beri merkez hükümeti dikkate almayan bir başı buyrukluk sergiliyor ve Yunanistan'ın Alman ajanlığını tarafsızlık ilkesiyle örtbas ettiğine inanıyordu. Selanik'te kendi özerkliğini ilan eden Sarrail, Katerini'de meydana gelen çatışmanın benzerinin yaşanmaması için Kastoria'dan Pieria'ya 5-8 km aralığında bir hat çekmiş ve Yunanistan'ı ikiye bölen bu hattı da tarafsız bölge ilan etmişti. Bölgede dolaşım hakkı sadece Fransızlara aitti ve Yunanların bölgeye girişleri kesin olarak engellenmişti. Diğer taraftan Amiral Fournet, Yunan hükümetine danışmaksızın Almanya için casusluk yaptıklarını düşündüğü Almanya, Avusturya-Macaristan, Bulgaristan ve Osmanlı büyükelçilerine askeri temsilciler gönderip 48 saat içinde Yunanistan'ı terk etmesi ultimatoomunu vermişti.⁹² Bütün bunlar Yunan meclisini görmezden gelen, kendini Yunan

⁹¹ Mourellos, *a.g.e.*, s. 90.

⁹² Vourmas, *a.g.e.*, s. 193.

hükümetinin önünde sayan, askeri ve siyasi kararları tek başına alıp uygulayan bir Antant Yunanistan'ını örneklemekteydi. Ancak Atina hükümeti, ordunun Atina'dan uzaklaştırılıp Peloponez'e indirilmesini ve silahların Antant'a teslim edilme kararını Selanik hükümetinin saldırısına olanak sağlayan bir tehdit olarak görüyordu. Bu tedirginlik üzerine Atina hükümeti ve Konstantinos, 7 Kasım'da acilen meclis genel kurul toplantısında yaptıkları olağanüstü durum değerlendirilmesinde silah teslimatının yapılmayacağını amiral Fournet'e bildirdi. Kararın hükümsüzlüğünü bildiren Antant, Yunanistan'a 18 Kasım'a kadar silahların teslimi için ultimatome verse de Atina hükümeti tarafından talep geri çevrildi. Aynı gün Fransız ordusu Pire limanından 2500 askerini tehdit amaçlı merkeze çıkardı. 30.000 askeriyle saldırıya geçen Yunan ordusu çatışma gayesi taşımayan Fransız ordusunu merkeze yakın Thisio bölgesinde ağır yenilgiye uğrattı. Fransız kaynaklarında "Atina tuzağı", Yunan kaynaklarında ise "Atina muharebesi" olarak geçen askeri çarpışmada Fransız gemileri limandan bir gün boyunca sarayı bombalamış fakat Fransız ordusu ağır kayıplarla geri çekilmek zorunda kalmıştı.

Her ne kadar Yunan hükümetinin bu karşı duruşu görünüşte kralın kazandığı bir zafer gibi algılsa da gerçekte kralın sonunu da hazırlamıştı. Antant, "*Kasım Olayları*" (*Noemvriana*) denilen silahlı çatışma sonrasında sadece Atina hükümetine yönelik sert ultimatolarını sürdürmemiş aynı zamanda kişisel olarak Konstantinos'a karşı da bir cephe oluşturmuştu. Böylece 25 Kasım 1916 tarihinde Konstantinos'un yönetiminde olan tüm Yunan şehirlerine Antant tarafından ambargo uygulanmaya başlandı. Bölgede açlık ile birlikte ısınma ve aydınlanma konusunda da büyük zorluklar yaşandı. Ayrıca Antant 1 Aralık ve 18 Aralık tarihleri arasında Atina hükümetine sürekli ağır ultimatolar göndererek hükümeti zora sokacak kararlar alıyordu. Ultimatolar arasında en önemlisi Yunan ordusunun hemen Peloponez'e çekilmesi ve Yunan hükümetinin halka açık bir alanda Antant'tan resmi özür dilemesiydi.⁹³ Bu ultimatoları kabul eden hükümet, orduyu Peloponez'e gönderdi ve 16 Ocak 1917 tarihinde Yunan hükümeti Zappeio meydanında Antant bayraklarının önünde kendi bayrağının eğilmesi şekliyle özür diledi. Kral Konstantinos'un sonunu getiren "Kasım Olayları" aynı zamanda Selanik hükümetinin Atina hükümetinin önüne geçmesini ve Antant tarafından hukuksal bağlamda (de jure) da tanınmasını sağlamıştı. Antant net bir tavırla Yunanistan'da kral olarak Konstantinos'u artık istemiyordu. Krallık rejimi kalacak ama o rejimin başında Konstantinos bulunmayacaktı.

⁹³ Archeio Eleftheriou Venizelou, ELÍA, Fakelos:8, İpofakelos 8.2, Daktilografimena antigrafa telesingrafou ton Simmahon kai ipomnimatos tis ellinikis kyvernisis pros tis Dynameis tis Sinennoiseos.

Sonuç

1917 yılında Büyük Savaşın kaderini değiştiren iki önemli olay doğrudan Yunanistan'ın da kaderini değiştirdi. Şubat 1917'de Rusya'da Çarlık yıkılmış, Mart 1917'de Amerika savaşa girmişti. Bu iki durum savaşın dengesini Merkez Güçlerden Antant'a kaydıran bir gelişme olarak değiştirmişti. Yunanistan için başlatılan süreç de tam bu döneme denk geldi. 6 Nisan 1917 tarihinde Fransa'da toplanan Antant güçleri imzaladıkları St. Jean de Maurienne anlaşması ile Yunanistan'da Kral Konstantinos'un tahttan indirilip yerine ikinci oğlu Aleksandros'un tahta çıkarılması kararını aldı. Karara direnmeyen Konstantinos, 29 Mayıs 1917 tarihinde tahtını oğlu Aleksandros'a bıraktı. Konstantinos'un Yunanistan'dan gitmesi üzerine (Mayıs 1917-Aralık 1920) Antant güçleri yeni hükümet kurma görevini Venizelos'a verdi. 14/27 Haziran 1917 tarihinde başbakan olarak görevi devralan Venizelos hükümet yemininden hemen sonra tüm Yunanistan'da seferberlik ilan edip Almanya ve Bulgaristan'a karşı savaş açtı. Büyük Savaşa sonradan dâhil olan Yunanistan, savaşın Antant güçleri tarafından kazanılması sonucunda ulus hayali olan Megali İdea ile Anadolu topraklarına giden kapıyı da böylece aralamış oluyordu. Yunan siyaseti açısından oldukça kritik bir dönem olan Büyük Savaş, Yunanistan'ın o yıllarda mücadele ettiği en önemli ideoloji sorunuydu. Yunanistan'ın, siyasi ve askeri alanda Avrupa'daki bloğun hangi tarafında yer alacağına dair yaşadığı yön bunalımı, ülkenin hem iç siyasetinde hem de dış siyasetinde kargaşa yaşanmasına sebebiyet vermişti. Elbette konum itibarıyla müttefikler için kritik bir noktada bulunan Yunanistan, Antant ve Merkez Güçler için stratejik bir konumda değerlendirilmiş ve her iki taraf da Yunanistan'ı kendi tarafına çekme gayreti içine girmişti. Ancak gerçek mesele Yunanistan'ın savaş kararının bir dış politika olarak değil, iç politika olarak da gündeme gelmesiydi. Nitekim Ulusal Bölünme şeklinde kendisini gösteren bu durum, Büyük Savaş döneminde, ufak çaplı da olsa, Yunanistan'ın kendi iç savaşını yaşamasına sebebiyet vermişti. Yunanistan kralı Konstantinos'un tarafsızlık ilkesi ile birlikte Venizelos'un Antant yanında bir politika izlemesi ülkede iki farklı mücadelenin ortaya çıkmasına neden olmuştu. Bu mücadele, içte Venizelos dışta Antant'ın propaganda hareketine dönüşse de "küçük ama saygın Yunanistan" fikri savaşın bitimine çok az bir süreye kadar direnişini sürdürmüştü. Yunanistan'ın Büyük Savaş'a dahil olması, Megali İdea hayalini gerçekleştirmenin yanı sıra Antant güçlerinin tarafsızlık ilkesine karşı uyguladığı baskıcı bir siyasetin de sonucuydu. Bu baskı, dönem dönem ülke içinde bulduğu taraftarlar ve Venizelos'un hayran olduğu İngiliz politikasıyla desteklenerek sonuca ulaşmada etkin bir rol oynamıştı.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları (Yunanistan)

- Archeio Eleftheriou Venizelou, ELİA, Fakelos:13, İpofakelos 13.2, Xartofakelos me tipomenes eikones tou vasilia kai tou Venizelou meta tous Valkanikous.
- Archeio Eleftheriou Venizelou, ELİA, Fakelos: 8, İpofakelos 8.1, Praktika synedriaseon Simvouliou Stemmatos 18 kai 20 Fevrouariou 1915.
- Archeio Eleftheriou Venizelou, ELİA, Fakelos:8, İpofakelos 8.2, Simmahikos Nautikos Apokleismos: diatagi gallou aksiomatikou gia tin katalipsi tou froureiou tis Kastelas (Pireas, 16 Oktovriou 1916).
- Archeio Eleftheriou Venizelou, ELİA, Fakelos:8, İpofakelos 8.2, Daktilografimena antigrafa telesingrafou ton Simmahon kai ipomnimatos tis ellinikis kyvernisis pros tis Dunameis tis Sinennoiseos.

Kitaplar

- AKTEPE, Münir (haz), **Girid Meselesi**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1967.
- ALKAN, Necmettin **Ve Selanik Düşü. 1912-1913 Balkan Savaşı**, Timaş Yayınları, İstanbul 2014.
- DAFNİS, Grigorios, **Ta ellinika politika kommata, 1821-1961**, Galaksias, Athina 1956.
- FOTAKİS, Zisis, **Greek Naval Strategy and Policy 1910-1919**, Routledge, New York 2005.
- GARDİKA KATSİADAKİ, Eleni, "*Venizelos kai Churchill, Oı Vaseis tis Anglo-Ellinikis Synennoisis (1912-1913)*", Thanos Veremis-Odysseas Dimitrakopoulos, **Meletimata giro apo ton Venizelo kai tin epohi tou**, Filippoti, Atina 1980.
- GİOURGOS, Kostis - DRAKOPOULOS, Haris, **Ellines Politikoi**, Kathimerini Özel Eki, Athina 1996.
- HART, Basıl Lıddell, **Birinci Dünya Savaşı Tarihi**, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2014.
- HÜLAGÜ, Metin, **Osmanlı Yunan Savaşı, Abdülhamid'in Zaferi**, Yitik Hazine Yayınları, İzmir 2008.
- INGLEZOU, Georgia (edit), **Goudi 1909, To kinima pou allakse tin Ellada**, Ioannis Chronopoulos, "*O stratiotikos syndesmos kai o Eleftherios Venizelos*", Athina 2011.

- KOTZÍAS, Aleksandros, **O Ethnikos Dihasmos**, Ta Nea-Ekdoseis Fitraki, Athina 2011.
- MÍHALOPOULOS, Dimitris, **O Ethnikos Dihasmos, Í Alli Diastasi**, Ekdoseis Trohalia, Athina 1997.
- MÍLLAS, Herkül, **Yunan Ulusunun Doğuşu**, İletişim Yayınları, İstanbul 2006.
- MONGER, George W., **The End of Isolation: British Foreign Policy, 1900-1907**, Nelson, Edinburgh and London 1963.
- NÍKOLAKOPOULOS, Ílias & ÍKONOMOU, Nikos “To Eklogiko Vaptisma tou Venizelismou ekloges 1910-1912”, *Symposio gia ton Eleftherio Venizelo. Praktika*, Eteria Ellinikou Logoteknikou kai Istorikou Arheiou Mouseio Benaki, Athina 1988.
- PETRÍDÍΣ, Pavlos & NAKOS, Georgios, **O Eleftherios Venizelos stin Thessaloniki, H Prosorini Kyvernisi 1916-1917**, Ethniki Trapeza tis Ellados Politistiko Kentro Voreiou Ellados, Thessaloniki 1994.
- STEFANOY Stefanos I. (der), **Ta keimena tou Eleftheriou Venizelou**, Cilt 2, Leshi Fileleftheron Mnimi Eleftheriou Venizelou, Athina 1982.
- SVOLOPOULOS, Konstantinos, **Anafores ston Eleftherio Venizelo**, Ekdoseis Kastanioti, Athina 2014.
- THEODOULOY, Christos A., **Í Ellada kai i Antant**, Ekdoseis Pataki, Hania 2011.
- TSÍROS, Nikolaos, **Kratos, Eksousia, Komnovouleutiko Systema se Krisi kata tin Periodo 1914-1920**, Papazisi, Athina 2013.
- TURAN, Şerafettin “1829 Edirne Antlaşması”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 1-2 (1951), s. 111-151.
- ÜLMAN, A. Haluk, **I. Dünya Savaşı'na giden Yol ve Savaş**, İmge, İstanbul 2002.
- VAKALOPOULOS, Apostolos V., **Nea Elliniki İstoria, 1204-1985**, Vantias, Thessaloniki 1987.
- VEREMÍΣ, Thanos, **Megaloi Ellines, Eleftherios Venizelos**, Cilt 8, Skai, Athina 2009.
- VENDÍRÍΣ, Georgios, **Í Ellas tou 1910-1920**, Cilt I, Ikaros, Athina 1970,
_____, **Í Ellas tou 1910-1920**, Cilt II, Ekdoseis Pirsos, Atina 1931.
- VOURNAS, Tasos, **İstoria tis Neoteris kai Synhronis Elladas**, Cilt II, Pataki, Athina 2009.
- ZAVÍTZÍANOS, Konstantinos G., **Ai Anamniseis tou ek tis Istorikis Diafonias Vasileos Konstantinou kai Eleftheriou Venizelou opos tin ezise (1914-1922)**, Cilt I, Adelfon G. Rodi, Athina 1946.
- ZORBAS, Nikolaos, **Apomnimonevmata. Í Epanastasi tou Goudi (1909)**, Metron, Athina 2005.